

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Fašistický režim Benita Mussoliniho

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Kateřina Kmínková**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Kmínková**
Osobní číslo: **P14000474**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Fašistický režim Benita Mussoliniho**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je popsat fašistický režim Benita Mussoliniho. Studentka analyzuje osobnost Mussoliniho jako vůdce. Rozebere Mussoliniho fašistický režim z pohledu různých autorů. Zmapuje fašismus od jeho počátku po 1. světové válce až po svržení fašistické diktatury v Itálii v roce 1943, zdůvodní příčiny a události, které napomohly vzniku fašistického hnutí v Itálii s důrazem na analýzu osobnosti Benita Mussoliniho. Přístupy jednotlivých autorů následně porovná a v závěru práce samostatně zhodnotí.

Studentka použije metod: analýzy, srovnání a abstrakce.
Studentka se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BRADÁČ, Z. Před pochodem na Řím: Evropský nacionalismus a vznik italského fašismu. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1973.

BOSWORTH, R. J. B. Mussolini. 1. vyd. London: Arnold, 2002. ISBN 0-340-73144-3.

LOEWENSTEIN, B. Civilizace a fašismus. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2003. ISBN 80-7285-022-9.

NOLTE, E. Fašismus ve své epoše. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-107-4.

RIDLEY, J. Mussolini. 1. vyd. Praha: Themis, 2002. ISBN 80-7312-007-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. listopadu 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 10. prosince 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 20. září 2014

Podpis: *Hrušková!*

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za ochotu a cenné rady a připomínky, které pro mě byly během zpracování této práce velkým přínosem.

Anotace

Bakalářská práce „Fašistický režim Benita Mussoliniho“ mapuje fašistický režim od jeho počátku po 1. světové válce až do vstupu Itálie do války v roce 1940. Práce zkoumá příčiny a události, které napomohly vzniku fašismu nejen v Itálii, ale celkově v Evropě. Dále je kladen důraz na osobnost Benita Mussoliniho, vůdce fašistického hnutí v Itálii. Sleduje jeho odklon od socialistické strany, založení fašistického hnutí v roce 1919, získání postu předsedy vlády v roce 1922, pevné uchopení veškeré moci v Itálii, fašizaci státu a potlačení opozice. Dále se zmiňuje o zahraniční politice, zejména druhé poloviny 30. let 20. století, kdy došlo k územní expanzi a sbližování Itálie s nacistickým Německem.

Klíčová slova

fašismus, Itálie, Benito Mussolini, fašistický režim, období mezi světovými válkami

Annotation

The bachelor theses „The fascistic regime of Benito Mussolini“ describes the fascistic regime from its beginning after the First World War through to Italy's entering the war in 1940. The theses studies the causes and events that led to fascistic development not only in Italy, but also in Europe generally. It also emphasises the personality of Benito Mussolini, the fascistic movement leader in Italy. It follows his diversion from the Socialistic party, the establishment of the fascistic movement in 1919, gaining the Prime ministr's post in 1922, firm seizure of whole power in Italy, state fascistization and suppressing the opposition. It also mentions the foreign politics, especially of the second half of 1930s when it came to territory expansion and reprochement of Italy and nazi Germany.

Key words

fascism, Italy, Benito Mussolini, fascistic regime, period between the World Wars

Obsah

Úvod	10
Cíl práce.....	11
1. Definice fašismu	12
1.1 Nedemokratický režim totalitní nebo autoritativní	13
1.2 Korporativismus	15
2. Původ fašismu	16
2.1 Slovo fašismus	17
2.2 Vznik fašismu.....	18
2.3 Den vzniku fašismu.....	19
3. Příčiny vzniku fašismu	20
3.1 Politická situace.....	21
3.2 Masová společnost versus jednotlivec - nový člověk.....	22
3.2.1 Ostrůvky separace.....	23
3.3 Emoce a estetika	23
3.3.1 Oprávněnost násilí	24
3.4 Moderna a industrializace.....	25
3.5 Základní prvky fašismu	26
4. Charakteristické rysy italského fašismu	26
4.1 Program fašistů	26
4.2 Stoupenčí Mussoliniho	27
4.3 Židé – antisemitismus	29
4.4 Nový způsob sounáležitosti.....	30
4.5 Ekonomické a politické směřování Itálie.....	30
4.5.1 Kapitalismus	30
4.5.2 Konzervatismus	32
4.5.3 Liberalismus	32
4.5.4 Socialismus	33
4.5.5 Komunismus.....	34
4.5.6 Pravolevé dělení.....	35
5. Osoba vůdce - Benito Mussolini	35

5.1 Dětství Benita Mussoliniho	37
5.2 Předchůdce Mussoliniho	39
6. Průběh fašismu v Itálii do roku 1922.....	39
6.1 První úder v Bologni	39
6.2 Zapouštění kořenů - Popádí 1920-1922.....	40
6.3 Co udělal Mussolini jinak oproti D'Annunziovovi	41
6.4 Změna programu.....	42
6.5 Noví lidé - stoupenci.....	43
6.6 Italská vláda, konstituční režim a katolicismus	44
6.7 Volby květen 1921 - Giolittiho koalice s Mussolinim	45
6.8 Benito Mussolini přizván do vlády	46
6.9 Kongres Neapol - směr Řím.....	47
6.10 Pád vlády	48
6.11 Příprava Říma proti fašistům.....	48
6.12 Král Viktor Emanuel III.....	48
6.13 Mussolini a „Pochod na Řím“	50
6.14 Mussoliniho cesta k moci	50
7. Výkon moci Benita Mussoliniho	51
7.1 Acerbský volební zákon.....	52
7.2 Vražda Matteottiho.....	53
7.3 Dovršení diktatury.....	54
7.4 Povaha fašistické vlády.....	54
7.5 Lateránské smlouvy.....	58
7.6 Mussoliniho „normalizace“	59
7.7 Radikalizace.....	60
7.8 Etiopie 1935-1936	61
7.9 Spojenectví s Hitlerem	61
7.9.1 Rasové zákony.....	62
7.10 Italská sociální republika Saló 1943-1945	63
7.11 Poprava Mussoliniho - 1945.....	64
Závěr.....	65

Seznam použitých zdrojů	66
-------------------------------	----

Úvod

Bakalářská práce, jejíž název zní Fašistický režim Benita Mussoliniho, se zabývá tématem italského fašistického zřízení zosobněného vůdcem Benitem Mussolinim. Práce zkoumá vznik fašismu, jeho příčiny a důsledky. Ptá se na otázku, co je vlastně fašismus? Podrobněji se zabývá cestou Benita Mussoliniho k moci. Zmiňuje se o vstupu Itálie do druhé světové války po boku Adolfa Hitlera. Součástí práce je i sesazení ‚Vůdce‘ roku 1943 a ustanovení Italské sociální republiky Saló, která končí popravou Benita Mussoliniho.

Jednou z hlavních příčin nastolení fašistického režimu v Itálii byl chaos, který nastal po první světové válce. S tím v ruku v ruce šla neschopnost demokratických zřízení zvládat zásadní politické i ekonomické problémy.

Italská monarchie zažívala těžkosti již před první světovou válkou. Stávající problémy se však zásadně vyostřily a prohloubily. Dlouhá staletí Itálie trpěla roztržitostí do mnoha nezávislých státních útvarů. Území Apeninského poloostrova se sjednotilo až ve druhé polovině 19. století. Itálie byla spojena politicky, ne však mentálně – ‚národně‘. To způsobilo nedůvěru vůči státu a stávajícímu režimu. Itálie měla i významné strukturální rozdíly v regionální vyspělosti jednotlivých oblastí a zaostalé zemědělství. Představitelé italské monarchie se snažili o zásadní politické a ekonomické reformy. Nikdy se však plně nerealizovali.

Úplný konec snahám nastal začátkem první světové války. Itálie, která byla dlouholetým členem Trojspolku, do války vstoupila na straně Dohody. Touto změnou očekávala získání odměny. Mírové smlouvy, ale přinesly zklamání. Nenaplnily dle italského mínění sliby učiněné před válkou. Mýtus znetvořeného vítězství plul společností. Názor, že Itálie prolila krev vojáků a teď se dočkala okradení svými spojenci, prostřednictvím nezískání všech slíbených území.

Válka zhoršila všechny stránky života v Itálii. Ekonomika se totálně rozpadla. Slabá vláda se nedokázala hnout z místa. Poválečný čas se naplnil

stávkami, demonstracemi a velkým chaosem. Do toho všeho se objevil strach z levicové radikalizace. Nastal tak moment otevření cesty pro fašistická hnutí.

Roku 1919 se ustanovila organizace Bojové svazy. Jedním z jejich představitelů byl i Benito Mussolini. Členové paradoxně z velké části pocházeli ze socialistické strany, která byla odpůrcem fašismu. Fašisté vedli proti socialistům a krajní levici všemožné útoky i násilné činy. Akce obhajovali tím, že je nutné obnovit řád a pořádek. Jejich rozhodnost a síla získala řadu příznivců uvnitř země i v zahraničí. Roku 1921 se fašistické hnutí transformovalo v politickou stranu. Změnila název na Národní fašistickou stranu. Přes neúspěch ve volbách se jí přesto za několik měsíců podařilo získat politickou moc. V říjnu 1922 se uskutečnil ‚symbolický‘ pochod na Řím, který napomohl obratnému vyjednávání Benita Mussoliniho. Dosáhlo se tak odstoupení vlády a sestavení nového kabinetu v čele s Mussolinim. Nastala rychlá fašizace státu, které roztržitěná opozice nedokázala čelit.

Cíl práce

Hlavním cílem této práce je seznámení s fašistickým režimem Benita Mussoliniho v jeho komplexnosti. Zmapování fašismu po první světové válce až do roku 1943. Zdůvodnění příčin a událostí, které napomohly vzniku fašistického hnutí v Itálii. Důraz je i kladen na analýzu osobnosti Benita Mussoliniho. Zda by fašistický režim v Itálii nastal i bez něj? Nezapomíná se ani na závěr jeho života. V celé práci je snaha ukázat přístupy různých autorů k tomuto dějinnému období Itálie.

1. Definice fašismu

Fašismus je jev mnoha interpretací a definicí. Ideje jako by přišla odnikud. Dosáhla četných a pestrých forem, šlechtila nenávist a násilí ve jménu národní udatnosti. Přesto oslovila vzdělané státníky, podnikatele, odborné pracovníky, umělce a intelektuály. Slovo fašistický se užívalo s velkou volností.¹

Jednou z možností pochopení fašismu se ukazuje v porozumění samotnému vůdci. Obraz všemocného diktátora ztělesňující fašismus. Moc takového obrazu žije dodnes. Vede nás však k velkému omylu. Je to ovšem jen poslední triumf fašistické propagandy. Dává alibi národům, které schvalovaly fašistické vůdce a tolerovaly je. Odvrací pozornost od osob, skupin a institucí, jež jim pomáhaly. Je nezbytné se dostat hlouběji. Podívat se na způsob součinnosti vůdce a národa. A na vzájemné ovlivňování strany a občanské společnosti. Dějinné omyly národů se staly živnou půdou fašismu.²

Dějinným fenoménem fašismu je vzpoura maloburžoazie. Řadí tak fašismus k reakcím proti modernizačnímu procesu. Společnost je znepokojena, vykořeněna, ohrožena, hledá viníky svého neštěstí, obvykle v mezinárodních spiknutích zednářů, židů, revolučních internacionál, a jiných tajemných a děsivých silách. Chce zpět drobné a přehledné poměry, maloměstskou a venkovskou idylu. Vzniká hysterická tvrdost a běsnící krutost.³

Někteří vyhrazují termín fašismus italské variantě a poukazují na některé osobitosti mussolinismu. Jiní název fašismus chápou jako něco přesažného. Jako šifru pro určitý typ totalitarismu. Nešlo pouze o nacismus, nýbrž o krizi evropské civilizace a její „slepé uličky“.⁴

Fašismus se stal důsledkem moderního vývoje a logickým vyústěním rozkladu starých evropských pořádků a hodnotových systémů.⁵ V průběhu

---

¹ PAXTON, R. O. *Anatomie fašismu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-811-2. S. 13.

² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 14.

³ LOEWENSTEIN, B. *Civilizace a fašismus*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2003. ISBN 80-7285-022-9. S. 5-7.

⁴ LOEWENSTEIN, B., pozn. 3, s. 85-86.

⁵ LOEWENSTEIN, B., pozn. 3, s. 5-7.

30. let platil pojem fašismus pro italský fašismus, německý národní socialismus i ruský komunismus.⁶ Prolínání komunismu, fašismu a nacismu je velmi běžné. Tyto tři ‚směry‘ mají řadu společných bodů a inspirací. V první řadě vzývání vůdce – Vožd', Duce, Führer.⁷

Mussolini měl své fašistické krédo, z jehož hlediska byl fašistou ten, který pojímá totální systém myšlení a vede jej k dosažení velkého cíle, tedy k novému uspořádání světa. Na tomto místě je potřeba sledovat reálnou politickou strategii. Fašisté se rádi oháněli všemožnými slovy, ale činy a skutky byli jiné.⁸

„*Vše pro stát, nic proti státu, nic mimo stát.*“ Giovanni Gentile⁹

1.1 Nedemokratický režim totalitní nebo autoritativní

Slovo totalitarismus má počátky ve 20. letech 20. století.¹⁰ Je to určitý způsob vykonávání politické moci, tedy typ politického režimu.¹¹

Totalitarismus je výraz italského původu. Fašistický a politický teoretik Giovanni Gentile byl hlavním propagátorem slova totalitní, ale ne vynálezce. Převzal jej od svých ideových nepřátel. Pouze změnil význam jeho vnímání z negativního na pozitivní.¹² Ovlivnil tím Mussoliniho, který jej zařadil do svého běžného politického slovníku. Sám Mussolini rád používal výraz totální a totalitní, tím došlo k popularizaci těchto slov a k jejich šíření. Termín běžně používal k označení fašismu, tedy svého režimu.¹³

---

⁶ ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0742-9. S. 227.

⁷ WOLTON, T. *Rudohnědá – nemoc 20. století*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-513-6. S. 142.

⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 21.

⁹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1. S. 232.

¹⁰ WOLTON, T., pozn. 7, s. 123.

¹¹ BALÍK, S., KUBÁT, M. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. 2. přeprac. vyd. Praha: Dokořán, 2012. ISBN 978-80-7363-266-3. S. 22-24, 41.

¹² BALÍK, S., KUBÁT, M., pozn. 11, s. 22-24, 41.

¹³ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 227. WOLTON, T., pozn. 7, s. 123.

Někteří badatelé však pochybují o totalitní povaze fašistické Itálie. Giovanni Sartori poukazuje na to, že žádný Ital, který zakusil fašismus, nikdy nenapsal vědecké pojednání, jenž by seriózně vykládalo o fašismu jako o totalitarismu. Italský fašismus je ryzí ukázkou autoritativní diktatury. Víc než obyčejná diktatura, míň než totalitní stát. Od totalitní formy se liší svou nedokonalostí a nedotažeností.¹⁴

Totalitní režim je veden ideologií, což je myšlenkový obsah, který má pevnou a sevřenou podobu, nemění tvar. Oproti tomu autoritativní režim je veden prostřednictvím mentality, tedy myšlenkového postoje, jež je beztvary, proměnlivý a vágní. Fašismu v Itálii chyběla jasná a neměnná ideologie. Následkem toho nastaly omezené možnosti mobilizovat obyvatelstvo. Nemožnost psychologické a emocionální identifikace mas s režimem. Absence jasné ideologie vedla ke snížení atraktivnosti režimu. Model ideální společnosti chyběl těm, pro které jsou ideje, myšlení a hodnoty ústředními pojmy a hlavní potřebou. Režim založený na mentalitě si tedy nezískal intelektuály, studenty, mládež a hluboce nábožensky založené obyvatele.¹⁵

Fašismus v Itálii postrádá racionální a celistvé jádro. Jeví se, jako úplně neuspořádaný a náhodně posbíraný shluk idejí. Ideje a teorie tu nejsou pro pomoc intelektuálně se zmocnit světa a porozumět mu, ale pro burcování k politické aktivitě. Fašismus není ideologií, ale spíše politickým hnutím nebo politickým náboženstvím.¹⁶

Používání termínu totalitarismus se později přisuzovalo spíše nacistickému systému a název fašismus se ponechal italské verzi vlády. Pojem se začal používat i pro sovětský režim v době jejich velkých čistek.¹⁷

Jako politologický koncept je totalitarismus historicky spojen s hodnocením nacismu, fašismu, později i komunistického režimu.¹⁸ Společným

---

¹⁴ BALÍK, S., KUBÁT, M., pozn. 11, s. 22-24, 41, 69.

¹⁵ BALÍK, S., KUBÁT, M., pozn. 11, s. 120-121.

¹⁶ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 223.

¹⁷ WOLTON, T., pozn. 7, s. 123.

¹⁸ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 225.

ideovým základem komunismu, fašismu i nacismu je nenávisť vůči kapitalismu a k buržoazní mentalitě, kterou plodí. Jsou to doktríny, jež se snaží podvrátit společnost, v níž se zrodily.

Totalitní systém je společnost tvořená jedinci, kteří jsou systematicky zbavováni politických vazeb. Podléhají totální moci ideologie jedné strany a jejímu vůdci. Tato definice platí jak pro diktaturu Sovětů, tak pro fašistickou Itálii i hitlerovské Německo. Totalita je fenoménem 20. století.¹⁹

Podle mého názoru německý a sovětský systém vlád byl jiný než italský, navíc po podepsání německo-sovětských paktů se zde jednalo o naprostou totalitu, která s Itálií neměla moc společného.²⁰

Mussoliniho režim nejlépe odpovídá autoritarismu typu organického etatismu či postdemokratické mobilizace.²¹ Je však i možné nalézt vymezení italského fašismu jako krajní formy etatismu založenou na absolutní loajalitě totalitními státy. Sám italský fašismus kladl důraz na ideál všemocného čili totalitního státu v podobě krajního etatismu. Stát je pokládán za nejvhodnější nástroj řešení problémů a nejlepší zárukou ekonomického a společenského růstu.²²

Sám italský stát se formálně hlásil k totalitarismu. Po celé období konání fašismu však zůstala zachována italská monarchie a katolická církev si udržela svá privilegia a nezávislost.²³ Ekonomické zájmové skupiny též nebyly úplně likvidovány. Tento systém byl zaměřen výrazně militantně.²⁴

1.2 Korporativismus

Korporativismus s přívlastkem totalitářský se stal sociální základnou fašistické Itálie. Mussolini byl toho názoru, že korporativní systém svou kvalitou

---

¹⁹ WOLTON, T., pozn. 7, s. 126-127.

²⁰ Autorka bakalářské práce.

²¹ BALÍK, S., KUBÁT, M., pozn. 11, s. 65-66.

²² HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 219, 231.

²³ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 233.

²⁴ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 261.

je předurčen se stát civilizací století dvacátého.²⁵ Prohlašoval, že korporativismus je „třetí cestou“ mezi kapitalismem a socialismem.²⁶

Od korporativismu se předpokládá omezený počet nekonkurenčních organizací. Mocensky velmi silné korporace byly jedním z cílů Mussoliniho fašistické Itálie.²⁷ Sociální harmonie mezi pracujícími a podnikatelskou sférou dává možnost k morálnímu a ekonomickému oživení. Vztahy mezi třídami však musí obstarat stát. Národní zájmy převládají nad zájmy dílčími. Roku 1927 bylo v Itálii vytvořeno 22 korporací. Korporace reprezentovaly zaměstnavatele, pracující a vládu. Dozíraly na rozvoj všech hlavních italských průmyslových odvětví. Později se ustanovila Komora prutů (fascies) a korporací. Měly nahradit italský parlament.²⁸

V praxi byl korporativismus pouhým nástrojem ke kontrole hlavních ekonomických zájmů a k získání moci.²⁹

2. Původ fašismu

Evropa na konci první světové války stála na předělu mezi starým světem, ke kterému již nebylo cesty zpět, a světem novým, jež neslo hořké zklamání. Válčení prohloubilo odlišnosti v politické orientaci. Navíc zákopová válka se stala zkušeností nikdy předtím nevídané brutality. Vytvořil se zásadní rozdíl mezi vojáky a civilisty, bitevní frontou a frontovým zázemím. Ti co přežili boje v zákopech, nedokázali odpustit těm, co je tam posílali.³⁰

Váleční veteráni, přivyklí násilí, trvali na vládě v zemi, pro kterou těžce krváceli na bojištích. Bylo to jejich tvrdě nabyté právo. Vrátili se z války s nenávisť vůči politice a politikům, kteří zradili naděje vojáků. Odsoudili Itálii k ostudnému míru. Došlo k ponížení Italů, kteří pěstovali kult hrdinů.

---

²⁵ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 178.

²⁶ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 234-235.

²⁷ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 178.

²⁸ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 234-235.

²⁹ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 178.

³⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 37-38.

Nebojovali proto, aby se vrátili do Itálie pana Giolittiho. To raději vše popřít, zničit a od základu obnovit.³¹

Tradiční obraz fašismu se ukazuje ve vrcholně dramatických momentech fašistických dějin, např. Pochod na Řím. Ignoruje tak každodenní praxi. Důležitá je i spoluúčast obyčejných lidí. Fašistická hnutí by nikdy nezmohutněla bez pomoci těchto obyvatel. Fašisté dosáhli moci i s tichým souhlasem a aktivním přispěním představitelů tradiční elity, tedy hlavy státu, stranických předáků, vládních úředníků. Mnozí pocíťovali odpor vůči hrubostem fašistických bojůvkářů. V dlouhodobém měřítku jim to však zas tolik nevadilo. Excesy fašistů při výkonu moci, též nemožné bez spoluúčasti představitelů státního zřízení. Nastával rezignovaný souhlas jednotlivců i představitelů institucí v mnoha společenských vrstvách.³²

Nelze jen sledovat prostoduchý portrét jediného vůdce a skandujících mas. Rovněž povaha definicí je omezující. Dodává rámeček statickému obrazu něčeho, co je lépe postřehnutelné v pohybu. Lepší je nahlížet na danou věc jako na proces. Ani programová prohlášení nelze brát za něco směrodatného. Je rozdíl v tom co se hlásá a co se činí.³³

Fašistické režimy prorostly společnostmi v důsledku volby a činů.³⁴ Uplatňuje se typická metoda odvádění pozornosti na zahraniční akce, inscenování krizí k dojmu ohrožení, vlny nacionálních vášní. To vše je k ‚ospravedlnění‘ fašistické milice.³⁵

2.1 Slovo fašismus

Slovo fašismus má svůj původ v italském výrazu fascio, fascimo. Doslova to znamená svazek (svaz, sdružení) nebo otep. Termín fašismus rovněž lze odvodit od latinského slova fascēs. Což značí svazek prutů se sekerou

---

³¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 37-38.

³² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 18-21.

³³ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 18-21.

³⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 48.

³⁵ LOEWENSTEIN, B., pozn. 3, s. 5-7.

uprostřed. První užití se objevilo na odznaku úředníků v antickém Římě. Při příležitosti veřejných průvodů se nosil před magistrátními úředníky jako symbol úřední autority a státní jednoty.

V 90. letech 19. století se tak označovaly politické skupiny nebo tlupy revolučních socialistů v Itálii. Ke konci 19. století užívali italští revolucionáři výrazu *fascio* pro připomínku na solidaritu oddaných spolubojovníků. Mussolini tímto slovem pojmenoval ozbrojená polovojsenská uskupení, která zakládal za první světové války a po ní. Roku 1911 Mussolini, výrazem *fascio* označil místní uskupení socialistů ve Forlí. Před rokem 1914 symboliku římských *fascēs* si přivlastnila levice. Postupem času výraz *fascismo* nabyl vyhraněně ideologického významu. Režim, v němž bylo slovo *fašismus* uvedeno do užívání, se tak stala Mussoliniho Itálie.³⁶

Koncem první světové války začal Mussolini razit termín *fascismo*. Chtěl jím vyjádřit rozpoložení skupiny nacionalistických, demobilizovaných vojáků a válekytivistických, syndikalistických revolucionářů, jež kolem sebe shromáždil. 23. března 1919 Mussolini pojmenoval své hnutí *Fasci di Combattimento*, což přibližně znamená ‚bojová bratrstva‘.³⁷

2.2 Vznik fašismu

Fašismus je výtvar dvacátého století. Nepochybně nejvýznamnější politická inovace.³⁸ Někteří autoři jej uvádí jako objev doby mezi dvěma světovými válkami. Jedním z jeho hlavních projektů se stala Mussoliniho fašistická diktatura v Itálii (1922 – 1943).³⁹

V mnoha směrech se stal revoltou proti moderně, idejím a hodnotám osvícenství a politickým názorů, jež z osvícenství vzešly. Heslo italských fašistů

---

³⁶ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 219. ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 178.

³⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 9.

³⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 27.

³⁹ HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1. S. 86.

to vyjádřilo jasně: „rok 1789 je mrtev“. Fašismus se snažil přetvořit svět politiky. Doslova vykořenit a zlikvidovat dědictví dosavadního politického myšlení.⁴⁰

Racionalismus, pokrok, svoboda a rovnost se odhodilo ve jménu boje, vůdcovství, moci, heroismu a války.⁴¹ Fašismus je často definován tím proti čemu se staví. Je proti rozumu, liberalismu konzervatismu, kapitalismu, buržoazii, komunismu.⁴²

Kořeny fašistických myšlenek a teorií lze nalézt již v 19. století.⁴³ Principem osvícenství byly ideje univerzálního rozumu, přirozené dobroty a nutného pokroku. Chtěly tím vymanit lidstvo z temna iracionalismu a pověr. Koncem 19. století však myslitelé poukazují na omezenost lidského rozumu. Pozornost se ubírá k jiným, patrně k mocnějším pohnutkám a motivům.

Propojení krize civilizace ke konci 19. století s první světovou válkou a s tím co po ní následovalo, mělo nedožrnné následky. Nastala mocná a opojná směsice války a revoluce. Fašistická politická hnutí se tedy zrodila z převratů provázejících první světovou válku.⁴⁴

2.3 Den vzniku fašismu

Začíná-li něco tím, že to získá jméno, můžeme počátek fašismu datovat přesně. Oficiálně se zrodil v Miláně v neděli 23. března 1919. V ten den se uskutečnil mítink na milánském Piazza San Sepolcro. Zúčastnili se ho Mussoliniho Fasci Italiana di Combattimento. Nebyli osamoceni, chystalo se již něco většího, podobná uskupení se formovala všude v Evropě, nezávisle na Mussolinim.⁴⁵

Toho dne dopoledne se tu shromáždilo něco přes sto lidí, včetně demobilizovaných válečných veteránů, válkychtivých syndikalistů,

---

⁴⁰ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 220.

⁴¹ HEYWOOD, A., pozn. 39, s. 86.

⁴² MILZA, P. *Evropa v černých košilích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2005. ISBN 80-7312-044-5. S. 9.

⁴³ MILZA, P., pozn. 42, s. 9. PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 7.

⁴⁴ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 220-223.

⁴⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 31.

futuristických intelektuálů, hrstky reportérů a zvědavců. Shromáždění se konalo v zasedací místnosti Milánského průmyslového a obchodního svazu. Přišli sem vyhlásit válku socialismu, neboť se protiví nacionalismu.⁴⁶

Program těchto fašistů byl zveřejněn až o dva měsíce později. Obsahoval zvláštní směsici veteránského patriotismu a radikálního sociálního experimentátorství. Ve smyslu nacionalismu požadoval naplnění italských expanzionistických cílů na Balkánském poloostrově a ve Středomoří. Sociálně radikální byl svými požadavky volebního práva pro ženy a všeobecně od osmnácti let věku. Požadoval i zrušení horní sněmovny parlamentu a svolání ústavodárného shromáždění, jež mělo vytvořit novou italskou ústavu.⁴⁷

15. dubna 1919 zaútočila tlupa Mussoliniho přátel, včetně Marinettiho a šéfa arditů Ferruccio Vecchiho, na kanceláře milánského socialistického deníku *Avanti*, jehož byl sám Mussolini v letech 1912-14 redaktorem. Italský fašismus tak vpadnul do historie násilným činem.⁴⁸

3. Příčiny vzniku fašismu

V mnoha částech Evropy se demokratické vlády vytvořily teprve nedávno. Demokratické hodnoty dosud starší hodnoty autokratické nenahradily. Demokratické vlády reprezentující určitou koalici zájmů, byli slabé a nestabilní, vystaveny ekonomickým a politickým krizím. Vyhlídka mocného vedení jedné osoby se jevila velmi lákavá.

Evropská společnost byla narušena industrializací, která ohrožovala především nižší střední třídu drobných obchodníků, podnikatelů, rolníků a řemeslníků. Rostla síla velkopodnikatelů a organizovaných pracujících. Z nižších středních tříd získávala fašistická hnutí své členy a stoupence.

---

⁴⁶ O'SULLIVAN, N. *Fašismus*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 80-7325-001-2. S. 90.

⁴⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 9.

⁴⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 11.

Údobí po první světové válce bylo poznamenáno ruskou revolucí a obavami majetných tříd ze sociální revoluce. Fašistickým skupinám se dostávalo finanční i politické podpory od podnikatelských kruhů. Úsilí buržoazie udržet se u moci tím, že podpoří fašisty.

Světová hospodářská krize 30. let se stala poslední úderem křehkým demokraciím. Nezaměstnanost, hospodářské nezdary, ovzduší krize a pesimismu. Toho využili političtí extremisté a demagogové.

První světová válka neodstranila mezinárodní konflikty a rivality. Zanechala za sebou trpké dědictví frustrovaného nacionalismu a lačnost po odplatě.⁴⁹

3.1 Politická situace

V meziválečném čase se demokracie hroutila ve velké části Evropy. Nahrazovala se většinou pravicovými, autoritářskými a fašistickými režimy. Vzestup fašismu se stal důsledkem složité škály dějinných sil.⁵⁰

Marxisté uvádějí, že krize kapitalismu zavedla důvod k počátku fašismu. Jiní hledají primární komplikaci v neschopnosti liberálního státu a společnosti zdolávat problémy světa po roce 1914.

Války a revoluce vytvořily mnoho problémů. Zdeformovaly hospodářství. V důsledku demobilizace nastala masová nezaměstnanost. Do toho prudká inflace a celkově hospodářská krize. Diametrálně rostlo společenské napětí. Nastal silný příklon k sociální revoluci. Načež rozšíření hlasovacího práva na masy občanstva s nízkou úrovní vzdělání, bez zkušenosti s občanskou odpovědností, moc nepomohli. K tomu se přidali vášně rozdmýchané válečnou propagandou. Deformace mezinárodního obchodu a směny důsledkem válečných dluhů a kolísání hodnot měn. Fašismus rozhlašoval, že umí tyto problémy nově vyřešit.⁵¹

---

⁴⁹ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 219-222.

⁵⁰ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 219-222.

⁵¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 25.

3.2 Masová společnost versus jednotlivec - nový člověk

Davové společenství a totalitarismus krácejí společně ruku v ruce. Totalitní diktatura znamená fakticky modifikaci autokracie na průmyslovou společnost 20. století. Nemyslitelná bez moderní techniky a masové společnosti. Plus výrazná role vůdce, který je praktickým tvůrcem totalitního režimu. Je to vůdce antiústavní a antidemokratické revoluce.⁵²

Vzrušující politická vystoupení a obratný tisk objevil způsob jak přimět davy ke kázni. Polovojenská uspořádání podléhaly charismatickému vůdci. Nejistota voleb se nahradila jednoznačnými plebiscity a referendy, kde se pouze rozhodovalo o jasném ano či ne. Fašisté projevovali své občanství účastí na ceremoních davové jednohlasnosti. Rozpravy o komplikovaných záležitostech vedené v úzkém kruhu zákonodárců vystřídala propagandistická manipulace veřejným míněním.⁵³

Moderní civilizace poskytla větší svobodu jednotlivce a s tím i hrozbu jeho izolovanosti a nejistoty. Jedinci v krizové době přechají před svobodou a vyhledávají úkryt v podřízení všemocnému vůdci nebo státu. Každá politická nestabilita či hospodářská krize může vést k znovuoživení fašismu.⁵⁴ Roku 1922 v Itálii lidová spoluúčast nahradila tak tradiční vládnoucí elitu, střídající elitou.⁵⁵

Člověk jako atom izolován od ostatních je předmětem snadné manipulace, bez vlastní vůle a svobody. Oddělený jedinec ztrácí charakteristické rysy občana a stává se davovou bytostí a tedy snadným objektem ideologie a vůdce.⁵⁶ Pro fašisty je jednotlivec ničím, identita se pohlcuje společenstvím.

Ideálem fašismu je nový člověk - hrdina motivovaný povinností, ctí a ochotou k sebeobětování. Připravený obětovat svůj život slávě národa a bez

---

⁵² ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 230.

⁵³ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 93.

⁵⁴ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 221

⁵⁵ MILZA, P., pozn. 42, s. 330.

⁵⁶ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 230.

přemýšlení poslušný nejvyššího vůdce.⁵⁷ Cestou je vytvoření společenství, kde budou vládnout „ti nejlepší“.⁵⁸

Všechna fašistická hnutí poukazují na morální bankrot a kulturní úpadek moderní společnosti. Nabízejí vidinu národa, který jako „fénix vzlétá z popele“. Fašismus tak mísí mýty o slavné minulosti s představami o budoucnosti. Vyznačuje se opětovým probuzením a novým životem, což je představa „nového“ člověka. V Itálii prostřednictvím úsilí obnovit slávu císařského Říma.

V praxi obroda národa znamenala získávání vlády nad jinými národy, a to výboji a dobovačnými válkami. Fašistická Itálie vpádem do Habeše roku 1934 se snažila založit africké impérium.⁵⁹

3.2.1 Ostrůvky separace

V rámci moderní autokracie nedochází k úplnému pohlcení všech jedinců, všech skupin obyvatel. Je možno najít ostrůvky separace v totalitním moři. Nejčastějšími jsou rodina, církev, univerzita, umělci a spisovatelé.⁶⁰

3.3 Emoce a estetika

Fašismus zvláště vyhledával emoční odezvu, z tohoto důvodu se uchýloval k rituálům, pečlivě zrežirovaným ceremoniím a teatrální rétorice. Fašismus neměl potřebu mít nějaký intelektuální základ a filosofický systém. Pravdou se stávalo vše, co dovolovalo ovládat druhé, vše co směřovalo vyvolený národ k triumfu. Žádná pravdivá teorie, ale vůdcova mystická jednota s historickým určením národa dávala směr. Fašistický vůdce si přál dovést svůj národ do vyšší vrstvy politiky, kterou budou smyslově zažívat s hřejivým pocitem sounáležitosti a totožnosti. Dějinné určení, síla a vzrušení z toho, že se

---

⁵⁷ HEYWOOD, A., pozn. 39, s. 86.

⁵⁸ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno: Proglas, 1995. ISBN 80-85617-47-1. S. 109-111.

⁵⁹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 12.

⁶⁰ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 230.

účastní ohromného kolektivního činu.⁶¹ Ukazovala se silná a výlučná orientace na dějiny, kulturu a ideu organického společenství.⁶²

Walter Benjamin: Cílevědomé úsilí fašistů vyměnit promyšlenou, logickou argumentaci okamžitým smyslovým zážitkem přeměnila politiku na estetiku. Válka je pro fašisty nejzazším a nejvlastnějším estetickým zážitkem.⁶³

3.3.1 Oprávněnost násilí

Fašisté ve své výpravě k přijatelnosti a k moci činili kroky, jimiž přesvědčovali pořádkumilovné a zákon respektující konzervativce a příslušníky středních tříd, že je nutné tolerovat jejich násilí k nezbytné likvidaci provokující levice. Poukazovali na násilnosti organizované komunisty, které nabývají na intenzitě a že demokratický režim jim nedokáže dostatečně čelit. Byla to velmi pečlivá kalkulace a zacílení fašistů. Dokazovali, že mají energickou sílu zachránit národ před antinacionálními teroristy.

Běžné občany fašisté ubezpečovali, že se jich násilnosti netýkají, poněvadž jsou vyhrazeny pouze pro nepřátele národa. Rozlišovali tak mezi příslušníky vlastního národa, které je potřeba ochránit a mezi nepřáteli, jež je potřeba zlikvidovat.⁶⁴

Podstatu fašismu lze hledat v démonizovaném vnitřním nepříteli. Užitek a krása násilností vhodná především pro mladé muže, kteří nezakusili první světovou válku, cítili se být ošizeni. Génus fašismu zapřáhnul vyznavače uspokojení v násilí proti nepřátelům lidu. Zapojil tak spořádané občany napříč společenskými třídami. Válečný veterán a intelektuál Marinetti to pojmenoval estetikou násilí. Je potřeba udržovat trvalé napětí.⁶⁵

Emoční síla dokáže velice dobře podnítit politická jednání a to daleko líp než síla rozumu. Fašismus se stal typickým pro naklonění k duši, emocím

---

⁶¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 22-23.

⁶² HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 225.

⁶³ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 22-23.

⁶⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 99-100.

⁶⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 100.

a pudům. Snažil se lidi mysticky ovlivňovat. Mussolini jako ideolog a propagandista fašismu, používal ideje a teorie jen pro jejich schopnost vyvolat emocionální reakci. Podněcoval tak dav k aktivitě.

Pokrok si fašisté vykládali jako neustálý boj a válku. Tíhli k nihilismu, tedy k válce a smrti. Fašismus sám sebe chápal jako tvořivou sílu. Prostřednictvím tvůrčí destrukce chtěl vytvořit novou civilizaci.

Konkurence a konflikt jsou zárukou pokroku lidstva. Garantují, že dařit se bude pouze nejzdatnějším a nejsilnějším. Fašismus je jedinou politickou ideologií, která válku považuje za dobro. Mussoliniho přesvědčení: „válka je pro muže totéž, co mateřství pro ženy“. Darwinistické uvažování dodalo fašismu politických hodnot.⁶⁶

3.4 Moderna a industrializace

Krise liberalismu po roce 1918 jakožto důsledek obtížného přechodu k industrializaci a modernosti. Stádium nevyhnutelné krize ve vývoji kapitalismu, kdy tento ekonomický systém nedokáže fungovat bez vynucené disciplíny dělnické třídy.

Itálie se snažila rozvoj průmyslu, energicky dohánět ostatní velmoci, od 90. let 19. století. Pozdní industrializace je nejvíce spatřována v rovině sociální. Struktura obyvatel rozdělena na dvě hlavní skupiny. První velmi silná předprůmyslová je zastoupena řemeslníky, pozemkovými vlastníky a rentiéry. Druhou tvoří nová skupina průmyslová, kde se nachází manažerská vrstva a dělnická třída. Střední třídy předindustriální pro svoji záchranu pomáhali fašistům a stávali se jejich členy. Byla pro ně důležitá obhajoba svých výsad a prestiže původního společenského řádu.⁶⁷

I zde se ukazuje dvojznačnost fašistického režimu. Na jednu stranu se objevovali antimodernistické reakce, na druhou stranu to byla technicky modernizační diktatura. V raných fázích těžila z protestů obětí rychlé

---

⁶⁶ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 224-226.

⁶⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 94.

industrializace a globalizace. Přičemž využívali nejmodernější způsoby a technické prostředky propagandy. Šlo jim o uzpůsobenou modernost s technicky vyspělou společností, kde moderní tendence a rozpory budou potlačeny fašistickou silou.⁶⁸

Fašismus vyjadřoval odpor vůči hédonismu, materialismu, přepychu, hmotným zájmům a zkrátka vůči všem konkrétním základním hodnotám moderní společnosti.⁶⁹

3.5 Základní prvky fašismu

1) Dojem drtivé krize, již není možno vyřešit tradičními nástroji. 2) Přednost má kolektiv, vůči němuž má člověk povinnosti. 3) Názor, že vlastní společenství je obětí. Což ospravedlňuje jakýkoli čin v zápasu s nepřítelem, ať vnitřním či vnějším, bez ohledu na zákonnost či morálku. 4) Zděšení z úpadku vlastního kolektivu, jenž je zapříčiněn individualistickým liberalismem, třídním konfliktem a vlivem cizáckých živlů. 5) Nutnost pevnější integrace očištěného společenství na základě konsensu, v případě nezbytnosti též cestou výlučného násilí. 6) Nezbytnost autority uplatňované přirozenými vůdci, vždy muži. Sám je schopen být ztělesněním kolektivního osudu. 7) Nadřazenost vůdcových pudů nad abstraktním a všeobecným rozumem. 8) Krása násilí a působivost vůle pro prospěch kolektivu. 9) Oprávnění vybraného lidu ovládat druhé bez omezení. Ustanoveno na základě zdatnosti kolektivu.⁷⁰

4. Charakteristické rysy italského fašismu

4.1 Program fašistů

Fašističtí předáci se netajili s tím, že nemají program. Mussolini byl z tohoto nedostatku nadšený. A také rád prohlašoval, že on sám je definicí fašismu. „Pěst je shrnutí naší teorie“ prohlašoval jeden fašistický aktivista v roce

---

⁶⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 17-18.

⁶⁹ WOLTON, T., pozn. 7, s. 252.

⁷⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 50-51.

1920. Moderní lidé potřebují vůli a vedení duceho. A ne nějakou doktrínu nebo teorii.

Až roku 1932, když už byl deset let u moci a chtěl svůj režim „normalizovat“, vyložil Mussolini fašistickou ideologii ve stati, která byla vytištěna v novém vydání Enciclopedia Italiana Treccani. Anonymním spoluautorem se stal oficiální filosof režimu Giovanni Gentile.⁷¹

Ve stati převládá obhajoba spirituálnosti, nerovnostářského řádu a hierarchie založené na dominanci nejlepších. Najdeme zde i antiburžoazní rétoriku.⁷²

Ano, nejdříve získání moci, pak až nějaké teoretizování. Mussolini byl pravděpodobně prvním stranickým vůdcem, který vědomě zavrhoval jakýkoliv formální program. Nahrazoval jej brilantním a nápaditým vedením a samotnou činností.⁷³

4.2 Stoupenci Mussoliniho

Italové v zákopech frontové linie prožívali první vlastní kolektivní zkušenost od sjednocení své země. Akt zrození jejich národa znamenal křest ohněm ve společně prolité krvi a obětování se pro tutéž věc. Poválečné trauma bylo o to intenzivnější, poněvadž Itálie se cítila být připravena o část výhod z vítězství. Vnitropolitická situace a slabost římské vlády vyvolávaly frustrace.

Dále se vyskytly těžkosti s opětovným začleňováním válečných veteránů do společnosti. Výsledkem byl vznik polovojenských skupin – squadrismus. Přístupných propagandě nacionalistických stran, které slibovaly odplatu potupeného národa.⁷⁴

---

⁷¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 23.

⁷² MILZA, P., pozn. 42, s. 330, 23-24.

⁷³ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 23.

⁷⁴ WOLTON, T., pozn. 7, s. 241-242.

A tak pevné jádro Mussoliniho stoupců tvořili arditi. Cítili být oprávněni vládnout zemi, již zachránili. Byli to vybraní příslušníci úderných oddílů, zocelení zkušenostmi v bojích v předních liniích.

Dále sem patřili válkychtivý syndikalisté, nacionálního zaměření. Mussoliniho nejbližší spojenci z května 1915, když mu šlo o zapojení Itálie do první světové války. S nadějí, že válečný konflikt popožene Itálii rychleji k sociální revoluci.

Třetí složku původních Mussoliniho fašistů zaujímali mladí, protiměšťácky orientovaní intelektuálové a estéti, tzv. futuristé. Šlo o volné uskupení umělců a spisovatelů, zastávající ideje Filippa Tommasa Marinettiho. Zavrhovali kulturní odkaz minulosti shromažďovaný v muzeích a knihovnách. Radši velebili osvobodivou a posilující kvalitu rychlosti a násilí. Futuristé dychtili po válečném dobrodružství jak v roce 1914, tak i roku 1919. Mnozí působili jako publicisté ve florentské kulturní revue *La Voce*. Po válce právě jejich uznání dodalo tvořícímu fašistickému hnutí na respektu. Navíc pomohli šířit myšlenky radikální národní revoluce mezi nacionalisty středních tříd.⁷⁵

Intelektuálové a vzdělanci jsou tak spojeni s ideovou průpravou a pozdějším zdarem fašismu. Jejich role byla klíčová v začátku fašistických hnutí. To oni zdiskreditovali staré liberální režimy a vytyčili body, kolem nichž se mohl nově a větší měrou vyhraňovat hněv a protest. Dodali tak fašistickým bojůvkám zdání důstojnosti.⁷⁶

Vazby mezi intelektuály a hnutím, které pohrdalo myšlením, se však brzy zpřetrhaly. Řada intelektuálů, jež se ztotožňovala s idejemi fašismu v jeho raném stadiu, odpadla nebo přešla do opozice. Intelektuálové však způsobili, že představa fašismu byla vůbec možná.⁷⁷

Mussolini se nikdy moc nezabýval nějakým teoretickým zdůvodňováním. Přesto nelze ignorovat ideologické zdroje raného fašismu.

---

⁷⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 10-11.

⁷⁶ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 91.

⁷⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 24.

V myšlenkovém a kulturním odkazu zakladatelů lze nalézt části k porozumění fašismu.

Fašističtí ‚vůdci‘ byli takovými outsideři nového typu. Stejně jako Mussolini, válečný veterán, i oni zocelení a bezohlední vojáci. Navíc se začali na politické scéně objevovat mladí muži z nižších vrstev, kterým se teprve nedávno dostalo hlasovacího práva. Třetí typ úspěšných outsiderů tvořili šikovní mechanici a zdatní technici potřební v rozvoji nového průmyslu. A nakonec sem patřili i bohémové, diletanti a experti jen v tom, jak manipulovat davem a rozdmýchat nenávist. Mussolini sice původně povoláním učitel, ale jinak spíše nedočkavý revolucionář, vyhoštěný za podvratnou činnost ze Švýcarska a Tridentstva.⁷⁸

Vytvářeli různá spojenectví, činili politické kompromisy, ve jménu čehož byli ochotni odložit části svého programu a akceptovat i odpadnutí či marginalizace některých svých starých spolubojovníků.⁷⁹

4.3 Židé – antisemitismus

Itálie sama o sobě měla málo příznaků antisemitismu. Mussolini měl židovské přátele a dokonce milenku židovského původu. Jmenovala se Margherita Sarfattiová a byla autorkou jeho prvního a jím schváleného životopisu. Dokonce i pochodu na Řím se zúčastnilo na dvě stě jeho židovských stoupenců.⁸⁰

Přesto lze najít u Mussoliniho antisemitismus založený na nacionalismu, ale na rozdíl od Hitlerova je méně extremistický a zločinný. Až do poloviny 30. let italský Vůdce nepatřil k rasistům ani k antisemitům. Až válčení v Habeši jej přesvědčilo, že „mezinárodní judaismus“ je mu nepřítelem. Židé jsou spojenci nepřátel fašismu a vstoupili do války proti Itálii.

---

⁷⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 63.

⁷⁹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 25.

⁸⁰ RIDLEY, J. G. *Mussolini*. 1. vyd. Praha: Themis, 2002. ISBN 80-7312-007-0. S. 283-291.

Později k tomu přispěla politika sblížení s Německem. Především Hitlerova návštěva Říma znamenala pro Mussoliniho udělit mu záruky antisemitské politiky. Nepřistoupil však na „biologické“ teze nacistů. Raději tomuto procesu dal „kulturní“ rozměr. Židokřesťanství bylo podle něj duchovním protikladem řecko-římských hodnot, které jak předpokládal, měly navrátit Itálii slávu.

Mussoliniovský fašismus se v důsledně antisemitské podobě neprojevil. Od roku 1938 však Duce, pod nátlakem svého spojence Hitlera, zaváděl soustavná protižidovská opatření.⁸¹

4.4 Nový způsob sounáležitosti

Ve stavu, kdy ústavní systém uvízne v mrtvém bodě a hrozba revoluce mohutní, nabízí úspěšné fašistické hnutí slábnoucí elitě skvělé řešení. Fašisté mohli poskytnout masovou podporu, která dovozovala konzervativcům vytvořit parlamentní většinu schopnou energických rozhodnutí. Navíc s fašisty přicházeli mladí svěží lidé.⁸²

Fašisté nabízeli nový způsob sounáležitosti. Žádali věrnost, dodržování závazků a disciplínu tam, kde se konzervativci obávali rozpadu sociálních vazeb. Dělníky tak odvrátili od marxismu, kde dělnická třída nemá žádnou vlast. Objevem fašistů byla idea národa, která je silnější než idea příslušnosti k třídě. Mussolini tak předpokládal, že na svou stranu získá své někdejší socialistické kolegy. Výsledky očekávání nebyly však nijak závratné.

4.5 Ekonomické a politické směřování Itálie

4.5.1 Kapitalismus

Podle fašistů je základem hospodářské síly schopnost národa spoléhat se výlučně na zdroje a energie, které přímo ovládá. Expanzionismus a dobovačné

---

⁸¹ WOLTON, T., pozn. 7, s. 136-137, 259.

⁸² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 121.

války jsou nástroji dosahování ekonomické bezpečnosti. Obroda národa a hospodářský pokrok byly úzce spojeny s vojenskou mocí.⁸³

Fašisté odsuzovali buržoazii pro její laxnost a individualismus. Oslabovala tím národ. Kritika vůči kapitalismu plynula z jeho materialismu a lhostejnosti k věcem národa. Fašisté zavrhovali názor, že ekonomické síly jsou primárními hybateli dějin. Nefungující kapitalismus v meziválečném období nepotřeboval reorganizaci. Chyběla mu nedostatečná politická vůle, která by vytvořila plnou zaměstnanost a produktivitu.⁸⁴

Fašističtí aktivisté z řad nižší střední třídy měli hluboký odpor ke kapitalismu. Projevem se stalo odmítání moci velkého byznysu a finančních institucí.

Italský režim se snažil sféru velkého podnikání zahrnout do svých politických cílů znárodnováním a státní regulací. Byly však rychle odstaveny na vedlejší kolej, jakmile se fašistické strany chopily moci. Marxisté tvrdili, že cílem fašismu nebylo kapitalismus zlikvidovat, ale zachránit. Představy fašistů o organizaci ekonomického života byly mlhavé a občas se i odporovaly. Tím, co určovalo hospodářskou politiku fašistů, byl pragmatismus. Ve fašismu hrál větší roli antikomunismus než antikapitalismus.⁸⁵

Ve fašistické Itálii platil velký nesoulad mezi slovy a činy. Dvojznačnost byla naprosto běžná. Kapitalismu přispěchali na pomoc, tedy žádný radikální antikapitalismus se nekonal. Naopak panoval plný respekt k majetku vlastních národních průmyslníků, kteří měli vytvořit sociální základnu obnoveného národa. Kapitalismus byl pouze podřizován ideologickým cílům fašistického státu.

---

⁸³ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 230-232.

⁸⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 15.

⁸⁵ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 229-230.

Antikapitalistická opatření tedy nikdy nebyla řádně provedena, přestože je hlásali a chtěli je udělat. Fašisté u moci akorát zkonfiskovali majetek svých politických protivníků a cizinců.⁸⁶

4.5.2 Konzervatismus

Pro konzervativce jsou typické hodnoty, které jsou v souladu s jejich společenským postavením, rodinnými a církevními tradicemi a vztahem k vlastnictví. Což vedlo ke konfliktům s fašisty.

Konzervativci nabízeli „pouze“ tradiční řešení potíží poválečného světa, prostřednictvím utišení rozdrážděných davů a navrácením správy věcí veřejných do rukou gentlemanské elity. Jít čelem k masám a zvládat jejich rozvášněnost přímo to pro ně nebylo. Přední politikové se v kritických momentech raději pokusili Mussoliniho hnutí „transformovat“, než aby je potlačovali.

Cesta fašistů k moci vždy směřovala přes spolupráci s konzervativními elitami. Fašisté vzhledem ke svému počtu a energii měli co nabídnout konzervativcům v Itálii. Přízrůbivost fašistických vůdců k politické situaci byla obdivuhodná. Stali se tak nepostradatelnými spojenci a komplici. Navíc nikdo nechtěl vojenskou diktaturu ani vládu levice, to se radši konzervativci dohodli s fašisty. Byli ochotni k vzájemným ústupkům.⁸⁷

4.5.3 Liberalismus

V předvečer první světové války byli liberální režimy zárukou svobody jednotlivce. Volná soutěž politických stran dovolovala občanům ovlivňovat složení stran prostřednictvím voleb. Liberální vlády umožňovaly značný rozsah svobody občanům a zvláště podnikatelům. Hospodářské a sociální otázky byly ponechány svobodné volbě individuálního výběru na trhu. Považovalo se za normální, že zásahy ze strany státního aparátu jsou minimální a vztahují se jen na to, co sami občané nemohou zastat, např. udržování veřejného pořádku,

---

⁸⁶ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 229-232.

⁸⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 16, 97, 116.

vedení války a diplomacie, ochrana majetku před protesty dělníků a před zahraniční konkurencí.

Po první světové válce urozené a vzdělané osoby spoléhaly na to, že jejich společenská prestiž a ctihodnost jim zaručuje znovuzvolení. Přišla však na scénu davová nacionalizace. Její tlak po roce 1918 je nutil naučit se oslovovat masy voličstva nebo z politiky odejít. Působení na dav byl nyní prvořadý.

Důsledkem válečného vypětí a mnoha deformací docházelo k dalším novým konfliktům. Tlaky z různých stran a funkční poruchy státních zřízení vedly k trvalé státní intervenci. Totální boj bylo možno vést jedině na základě mohutné státní koordinace a regulace.

Již v meziválečném období parlamentní systémy nahrazovány autoritářskými. Dříve přišel italský fašismus až pak německý. Masové voličstvo v Itálii bylo tehdy ještě nezkušené. Všichni muži získali všeobecné hlasovací právo až v roce 1912. Komplikace nastaly i všeobecnou gramotností obyvatel, levnými sdělovacími prostředky a agresivitou cizorodých kultur.

Liberálové se chtěli po válce vrátit k zásadě všemocnosti tržní ekonomiky. Neregulovaný trh v rozvrácených hospodářstvích s revolučními tlaky se však stal totálně nefunkční. V očích latifundistů z Popádí ztratil italský liberální režim svoji legitimnost, neboť je nedokázal ochránit před nároky levice. Latifundisté dospěli k názoru, že správa veřejných záležitostí neexistuje. A tak začali verbovat soukromé polovojenské útvary squadristů.⁸⁸

4.5.4 Socialismus

Mussolini byl původně vlivným členem Italské socialistické strany a redaktorem jejich novin *Avanti*. Své zaměření však později rázně obrátil.⁸⁹ Panovala tu evidentní ideologická rivalita mezi fašisty a socialisty, přes to fašisté pocítovali určitou náklonost k některým názorům a postojům socialistů.

---

⁸⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 92-97.

⁸⁹ PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-152-2. S. 318.

Společné pro fašisty a socialisty je např. vyznávání kolektivismu. Fašismus důrazně klade společenství nad jednotlivce.⁹⁰

Fašisté ovšem s krajní pečlivostí plnili výhružky na adresu socialistů a to velmi násilně. Pouliční boje s mladými komunisty byli na denním pořádku a patřily k mocným obrazům fašistické propagandy. Šlo jim o ovládnutí území.⁹¹

4.5.5 Komunismus

V závěru roku 1935 navrhl vedoucí představitel kominterny Manuilskij komunistům z Apeninského poloostrova, aby se spojili s Mussoliniho fašisty a uplatňovali politiku jednotné fronty. Úlohou Komunistické strany Itálie, tak bylo vniknout do fašistických organizací a navázat spojení s naverbovanou mládeží a dělníky a hovořit s nimi fašistickým jazykem. Snažili se je tak přetáhnout na svou stranu.

V té době se Itálie nacházela ve válce proti Etiopii, k tažení Mussolini rozhodl v říjnu 1935. A tak komunisté začali přijímat nacionalistická mocenská hesla. Usnesení politbyra z května 1936 navrhlo zahájit širokou akci s cílem co největšího přiblížení k základně fašistického režimu. „Pro záchranu Itálie, smíření italského lidu!“ Nápomocné komunistům se staly základní prvky z prvního Mussoliniho fašistického programu. Generální tajemník strany Togliatti však zdůrazňoval, že se nejedná o žádné usmiřování s fašistickým režimem, ale udobření italského lidu za účelem porážky fašismu.⁹²

To, že komunisté byli ochotni jít ve stopách fašistů, přebírat jejich hesla a přijímat jejich program. Je to potvrzením toho, že mezi oběma ideologiemi vyskytují společné body. Mají obdobné praktiky, shodný pohled na základní otázky, zejména je jím vlastní společná nenávisť ke všemu, co se váže k západní tradici. Jako je například demokracie, svoboda, volný obchod atd.

---

⁹⁰ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 229-230.

⁹¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 15.

⁹² WOLTON, T., pozn. 7, s. 119.

Komunisté, fašisté a nacisté jako by byli nějakými zneprátelenými bratry, kteří se sváří a svádějí zápas o společné dědictví.⁹³

Dalším příčiněním pro fašismus byl strach z bolševické revoluce a celkově z komunismu. Itálie měla silnou zkušenost s poválečným nebezpečím ze strany Ruska. Nástupem 20. století však levice v Itálii již neměla co nabídnout mládeži, která chtěla změnit svět. Mladí teď lpěli na ideji národa a tak našli svůj nový domov ve fašismu.⁹⁴

4.5.6 Pravolevé dělení

Fašisté měli jasno v tom, že se nenacházejí v politickém středu. Pohrdali měkkým a kompromisním středem. Prohlašovali, že díky jim pravolevé politické dělení zastaralo. A tím tak překračují staromódní dělení a sjednocují národ.⁹⁵

5. Osoba vůdce - Benito Mussolini

Fašistický autoritativní režim Itálie (1922-1943) poznal diktaturu vůdce. Stal se jím Benito Mussolini (1883-1945, celým jménem Benito Amilcare Andrea Mussolini), který začínal jako učitel a novinář. Později se stal předním členem revolučního křídla Italské socialistické strany. Ta se nepřátelsky stavěla proti reformismu a byla podezřívavá vůči parlamentnímu křídlu této strany. V roce 1912 byl Mussolini jmenován šéfredaktorem stranického tisku Avanti. Roku 1914 však podporoval vstup Itálie do první světové války, díky čemuž byl ze strany vyloučen. V roce 1919 založil Fašistickou stranu. A již roku 1922 byl jmenován předsedou vlády a během tří let (1926) vytvořil v Itálii monopartajní fašistický stát.⁹⁶

Rád se považoval za zakladatele fašismu. Mnohé projevy a další texty však sám nenapsal. Jeho politický názor vycházel z přesvědčení, že lidský život

---

⁹³ WOLTON, T., pozn. 7, s. 120.

⁹⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 98.

⁹⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 17

⁹⁶ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 233. PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 292.

má význam jedině tehdy, je-li udržován a určován společenstvím. K tomu je potřeba uznat stát jako univerzální mravní vůli. Ztělesněním tohoto pojetí se stal totalitarismus. Žádné lidské či duchovní hodnoty nemohou existovat mimo stát.⁹⁷

Jednou z nezbytných charakteristik fašistického režimu je vůdcovský princip.⁹⁸ Výrazná role vůdce, který je praktickým tvůrcem totalitního režimu a představitelem antiústavní a antidemokratické revoluce.⁹⁹ Takový ‘Vůdce‘ oplývá charismatem a má schopnost vyvolat v ostatních lidech loajalitu, citovou závislost a slepou oddanost. Autorita spojená s projevem osobního vůdcovství čili charismatu. Disponuje jí neobyčejně nadaný člověk. Charismatická autorita má být absolutní a nezpochybnitelná, tedy totalitní.¹⁰⁰

Benito Mussolini jako úspěšný šéf musel dokázat, že se umí pustit do kompromisů a dohod, potřebných k tomu, aby se fašisté mohli chopit dosažitelného.

Mussolini se cítil být osudem povolán k moci. Postupně tak ze sebe udělal nevyhnutelného spoluúčastníka v zápasu o politickou moc, v zemi, které se hodlal chopit.¹⁰¹ Mussolini jako charismatický vůdce se chtěl stát sjednotitelem národa.¹⁰²

Pro Benita Mussoliniho byla typická teatrálnost. Každodenní řečnění z balkónu, záplava uniforem a parád. K tomu „římský pozdrav“ napřaženou paží a nesmyslný válečný pokřik „eia, eia, alalá“¹⁰³. Tuto teatrálnost však převzal od Gabriela D’Annunzia, který teatrálním vyhlášením Rjegy za „Carnarskou republiku“ přispěl osobitě do politické kultury.¹⁰⁴

---

⁹⁷ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 233.

⁹⁸ BALÍK, S., KUBÁT, M., pozn. 11, s. 69.

⁹⁹ ŘÍCHOVÁ, B., pozn. 6, s. 230.

¹⁰⁰ HEYWOOD, A., pozn. 9, s. 227-228.

¹⁰¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 68, 99.

¹⁰² MILZA, P., pozn. 42, s. 117.

¹⁰³ NOLTE, E. *Fašismus ve své epoše*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-107-4. S. 334.

¹⁰⁴ O’SULLIVAN, N., pozn. 46, s. 87-92, 147-150.

Aby se stal fašismus vážným soupeřem, musela se objevit vůdčí osobnost. Shromažďovatel, který zvládne odstranit své soupeře a dá dohromady do jednoho houfu všechny nesocialistické nespokojence. Takových „Vůdců“ různého druhu byl dostatek. Mussolini se tak musel na počátku kariéry vypořádat se svými rivaly. Jedním takovým soupeřem byl právě D'Annunzio, jenž uměl učinit z politického puče drama, nezvládl však vytvořit koalici.¹⁰⁵

Druh autority spočívající v charismatu si nárokuje jedinečný a mystický status. Jež je ztělesněním vůle lidu a nositelem osudu národa. Od prvních let svého režimu rozvíjel Benito kult vlastní osobnosti. Mussolini ve smyslu muže, který nikdy nespí. Velký dřič, který veškerý svůj čas věnuje Itálii. Okna jeho pracovny svítí celou noc (stejně jako Stalinova). Římské zdi nechávala propaganda polepit hesly jako „Mussolini má vždy pravdu“.¹⁰⁶

Žádnému fašistickému režimu se však nepodařilo předat moc pokračovateli. Charismatické vůdcovství je navíc velmi křehké. Není-li vůdce schopen dovést svůj lid ke slíbenému vítězství, znamená to jeho konec.¹⁰⁷

5.1 Dětství Benita Mussoliniho¹⁰⁸

Jeho otcem byl Alessandro Mussolini a matkou Rosa Maltoni. Benito se narodil ve Verano di Costa, což byla malá vesnička nad obcí Dovia poblíž Forlì v Romagni. Pro tento kraj se stalo příznačným násilí a revoluce. Celkově Balkán vedl kult soukromého násilí. Za normální se považovalo zabíjení spolku proti spolku, trávení kardinálů a papežů, okrádání poutníků. Zakládali se revoluční tajné spolky v Itálii. Žádné stěžování si, odplata je potřeba! Manželé vraždící milence svých žen, chladně a promyšleně, povinnost pomstít urážku cti své i své rodiny.

---

¹⁰⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 70-71, 98, 148.

¹⁰⁶ WOLTON, T., pozn. 7, s. 142.

¹⁰⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 149.

¹⁰⁸ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 7-46.

Rosa Maltoniová, narozena roku 1858 poblíž romagnského Forli byla řídicí učitelkou v predappijské škole. Laskavá, inteligentní žena se zájmem o veřejnou činnost a hluboce věřící katolička. Za to Alessandro Mussolini byl revolucionář, často pod policejním dohledem. Jako zanícený socialista vstoupil v osmnácti letech do místní (Romagna) organizace bakuninistické sekce internacionály. Byl též zuřivým antikatolíkem a agresivním ateistou. Vztahy mezi konzervativními katolíky a socialistickými ateisty byly velmi rozhárané. Lásky těchto dvou však vedla ke kompromisu.

Jejich prvním dítětem se stal chlapec Benito, narozený 29. 7. 1883. Pokřtili jej po třech revolučních hrdínech. Benito Juaréz byl prezidentem Mexika, který dovedl liberální revoluční síly k vítězství v nemilosrdné občanské válce proti katolickým konzervativcům. Amilcare Cipriani velký bojovník s Garibaldim a jméno Andrea Costa po italském revolucionáři.

Benito měl i bratra Arnolda (narozen 11. ledna 1885, zemřel předčasně v 47 let) a sestru Edvige (narozena 10. listopadu 1888).

Otec Alessandro vychovával Benita tak, aby velmi ostře vnímal společenskou nespravedlnost a nenáviděl buržoazii, která utlačuje proletariát. A taky, aby nevěřil kněžím, kteří proletářům lžou, aby jim vnutili spokojenost s jejich údělem. Otec jej učil stavět se úřadům na odpor a bouřit se. Stal se tak mladistvým delikventem. Až později pochopil, že muž se nejdříve musí naučit poslouchat, než pozná, jak velet. Což jsou slova samotného Benita.

Prošel tak obdobím nezvedného školáka, revolučního tuláka a novináře, aby se později stal poslušným a svědomitým vojákem. Navíc vlastnil obdivuhodné a nepopíratelné kvality tribuna, které uplatnil ve své závratné kariéře od extrémní levice k extrémní pravici.¹⁰⁹

---

¹⁰⁹ PROCACCI, G., pozn. 89, s. 318, 321.

5.2 Předchůdce Mussoliniho

Mladá Itálie Giuseppe Mazziniho, který spojil revoluci s nacionalismem, byla taková předzvěst budoucího italského fašismu. Mazzini si přál osvobození Italských států od habsburských i bourbonských vládců. A sjednotit je v demokratickou republiku. Vše však bylo jinak, Itálie se spojila pod krále piemontského Viktora Emanuela ze savojského rodu.

Italský nacionalista Mazzini neměl nepřátelské naladění vůči nacionalistům v jiných zemích. Jeho Mladá Itálie se spojila s Mladým Německem, Polskem, Francií, Rakouskem a Švýcarskem v mezinárodní organizaci Mladá Evropa.

Mazzini tvrdil, že války nezpůsobují lidová národní hnutí, nýbrž kosmopolitní králové a císařové, kteří mluví mezi sebou francouzsky, za manželky si berou dcery a sestry toho druhého. Vedou války za provincie, kde bojují jejich poddaní, aby pak obnovili přátelské vztahy. Mazzini a republikánští následovníci chtěli revoluční válku za demokracii, která autokratické monarchie všude v Evropě smete.

Evropský boj za demokracii zůstal mazzinistickým snem plných padesát šest let, než ji v roce 1915 zahájil Benito Mussolini a jeho společníci.¹¹⁰

6. Průběh fašismu v Itálii do roku 1922

6.1 První úder v Bologni

Italští socialisté využili svého poválečného vítězství ve volbách z listopadu 1919. Uplatnili svoji novou moc v místních správách a získali kontrolu nad trhem zemědělské námezdní síly. To bylo však velké mínus pro italské farmáře. Dočkali se zděšení a ponížení. Italský stát jim nijak nepomohl. Obrátili se na černokošiláče s prosbou o pomoc. Ti ji vyslyšeli a již 21. prosince 1920 zaútočili na radnici v Bologni, kde socialističtí úředníci vyvěsili rudou vlajku. Fašisté celí nadšení, že si to konečně mohou se svými pacifistickými

---

¹¹⁰ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 7-46.

nepřáteli vyřídít. Navíc váleční veteráni nenáviděli socialisty již od roku 1915 pro jejich „protinárodní“ postoje během války.

Odtud se hnutí rychle rozšířilo po celém bohatém zemědělském kraji dolního Popádí. Squadristi v černých košilích pořádali noční vyjížďky, aby pustošili a vypalovali zprostředkovatelný práce a místní kanceláře socialistů. Přitom fyzicky napadali a zavražďovali socialistické organizátory.¹¹¹

6.2 Zapouštění kořenů - Popádí 1920-1922

Mussolini ve volbách z listopadu 1919 zakusil naprostý neúspěch. Před zapomenutím jej zachránila nová taktika, tzv. squadismus v severní Itálii. Někteří Mussoliniho agresivnější stoupenci započali v Pádské nížině tvořit násilnické jednotky, tzv. squadre d'azione¹¹². V praxi začali uplatňovat to, co se naučili jako vojáci za války. Napadali ty, jež podle vlastního mínění pokládali za vnitřní nepřátele. Marinetti a pár dalších Mussoliniho přátel šli příkladem již v dubnu 1919, kdy vytloukli kancelář deníku Avanti.¹¹³

Úspěch černokošiláčů v Popádí nastal díky nátlakovým akcím. A také díky pomoci rolníkům, kterým poskytovali práci a půdu. Zajistili si monopol na zemědělskou pracovní sílu. Právě pozemkoví vlastníci pomáhali pádským černokošiláčům rozdrtit socialismus. K tomu místní policejní a armádní velitelé jim půjčovali své zbraně a vozy. Dokonce někteří z mladších příslušníků ozbrojených složek se připojovali k jejich výpravám. Místní prefekti přivírali oko nad nočními nájezdy a poskytovali vozidla.¹¹⁴

Fašisté získávali pomoc ze strany orgánů policie, armády a státní správy. Na všech těch místech, kde byly státní úřady ochotny přimhouřit oko nad akcí proti komunistům, nebo socialistům se otevírala cesta k fašismu. Největšími

---

¹¹¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 72-73. NOLTE, S., pozn. 103, s. 335.

¹¹² NOLTE, S., pozn. 103, s. 334.

¹¹³ PROCACCI, G., pozn. 89, s. 333-335.

¹¹⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 70, 73-74.

nepřáteli fašistů byli zastánci nestranného soudního procesu a řádného úředního postupu.¹¹⁵

V Itálii bylo možno najít i pár prefektů, kteří se snažili bránit fašistům v nezákonných akcích. Příkladem takové osobnosti byl Cesare Mori, přísný prefekt v Boloni. Netoleroval rušení veřejného pořádku ani socialistům, ani fašistům. V listopadu 1921 vymohl mimořádné pravomoci pro celé, nepokoji zmítané Popádí. Příslušníci jeho vlastních policejních oddílů se však začali bratřit s fašisty. A tak byl přeložen a posléze propuštěn. Později jej Mussolini vyslal na Sicílii, aby tam potlačil místní mafii.¹¹⁶

Průběhem roku 1922 squadristi postoupili od drancování a vypalování místních ústředí socialistů, novinářských redakcí, zprostředkovatelen práce a příbytků socialistických předáků k násilnému zabírání celých měst. Vše se obešlo bez vážnějšího odporu ze strany úřadů. V březnu znovu převzali Rjeku z moci mezinárodní správy a v květnu přepadli Ferraru a Bolognu. Poté odtud vyhnali městská zastupitelstva složená ze socialistů a vnutili se se svými vlastními programy veřejných prací. Soustřeďovali se na socialistické, ale i někdy na katolické odbory.¹¹⁷

Horlivá smršť přes provincii Romagnu dospěla ke konci července až do Ravenny. Počátkem října byly „italizovány“ kraje s převážně německy mluvícím obyvatelstvem (Trident, Bolzano). Černokošiláči dosáhli hrozivé dynamičnosti. Řím se blížil na řadu.¹¹⁸

6.3 Co udělal Mussolini jinak oproti D'Annunziovi

Mussoliniho ctižádost díky D'Annunziově ponížení vzrostla. Osvojil si jeho četné manýry a podařilo se mu i získat mnoho veteránů rjeckého dobrodružství. To co se D'Annunziovi nepovedlo, Mussolinimu se zdařilo, ne

---

¹¹⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 102.

¹¹⁶ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 117.

¹¹⁷ PROCACCI, G., pozn. 89, s. 333-335.

¹¹⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 103

díky štěstě nebo osobitému stylu. Mussolini natolik prahнул po moci, že byl ochoten jednat s předními centristickými politiky. D'Annunzio ve rjeckém dobrodružství vsadil vše na jednu kartu a navíc si zakládal na ryzosti gesta než na významu a moci. Tento nezdár je varováním těm, kdo by fašismus rádi vykládali jen jakožto kulturní fenomén. Divadlo nestačilo.¹¹⁹

6.4 Změna programu

Mussolini mnoho očekával od nadějných jednání s konzervativci a tak byl ochoten přetvořit svoji stranu ještě radiálněji než předtím. Fašističtí idealisté, byli tímto odsunuti stranou. Konzervativci, pro svoji záchranu, dokonce mezi sebou soupeřili o to, jak získat podporu celého fašistického hnutí nebo aspoň jeho část.

Pádští fašisti byli zastánci politických ustanovení, které pramenily z původního radikalismu hnutí. Mezi ně patřilo mimo jiné zajištění veřejně prospěšných prací pro nezaměstnané. Ovšem squadristé byli všeobecně vnímáni jako násilní vykonavatelé vůle velkých pozemkových vlastníků. Někteří původní fašističtí idealisté byli tímto zvratem zděšeni. Požadovali od Mussoliniho a od milánského stranického vedení, aby zarazili tuto snahu účasti na zájmech místních mocipánů.¹²⁰

Fašismus usilující o politický prostor, jenž je obsazen „levicí“, spustil proces nezbytné transformace a stal se mocným v Popádí. Mussolini pochopil, že se před ním odkryl dosažitelný prostor. A byl ochoten přizpůsobit své hnutí, aby tohoto prostoru dosáhl. Rozšířil okruh svých politických zájmů.

Mussolini se rozhodl využít příležitosti a přizpůsobil své hnutí dané situaci. Levicově-nacionalistický fašismus z Milána 1919 se stal minulostí. Posun směrem doprava lze sledovat v projevech a programech z let 1920-22. První se zrušil odpor vůči válce a imperialismu. Zákopový pacifismus součástí původního programu byl typický pro válečné veterány, kteří měli vzpomínku na

---

¹¹⁹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 71-72, 99. PROCACCI, G., pozn. 89, s. 333-335.

¹²⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 74, 119-121.

boje ještě živou. Program z Piazza San Sepolcro uznal i požadavek Společnosti národů na integritu každého národa. Zároveň však tehdy vyhlášoval právo Itálie na Rjeku a na dalmatské pobřeží. A tak Společnost národů zmizela z programu v červnu 1919. Program přeměněné fašistické strany z listopadu 1921 vinil Společnost národů ze zaujatosti. Stvrzoval postavení Itálie jako záštity románské kultury ve Středomoří a vyzýval po zvětšení italských kolonií a propagoval ideu velké armády.¹²¹

V původním plánu byl zahrnut i rázný program znárodnění a zdanění, ten však roku 1920 byl rozdroben a zůstal z něj nárok dělníků bránit striktně ekonomické záměry. Za nejvyšší cíl ekonomiky byla vyhlášena iniciativa a produktivita. Podřídít soukromé svobody potřebám národního společenství a dosažení masového souhlasu pro sjednocení Italů. Přičemž soukromé vlastnictví zůstalo nedotčeno.

Přeměna italského fašismu, která započala úspěchy v Popádí 1920/22. Poukazuje na to, jak obtížně se hledá nějaká pevná „podstata“ v prvotních fašistických programech nebo v myšlenkách mladých antiburžoazních rebelů na začátku hnutí. Je nutné sledovat vývoj hnutí a politický prostor, v němž se nacházelo a přizpůsobovalo se mu. Bez proměny fašismu v Popádí a v dalších italských provinciích, v nichž si fašisté zajistili podporu místních, by Mussolini zůstal jen bezvýznamným milánským agitátorem bez naděje na úspěch.¹²²

Bojové svazy (Fasci) se tak přeměnily na Národní fašistickou stranu (Partito Nazionale Fascista, PNF), která roku 1922 v okamžiku pochodu na Řím, disponovala téměř milionem členů.¹²³

6.5 Noví lidé - stoupenci

Fašistické hnutí ztratilo část svých původních stoupenců, nahradili je však noví. Stali se jimi synové statkářů, mladí policisté a armádní důstojníci.

---

¹²¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 75-76, 99.

¹²² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 75-76, 99.

¹²³ WOLTON, T., pozn. 7, s. 248.

Tedy všichni zastánci squadristu. Vyhlídka posunu k nové pozici byla velmi lákavá. Chtěli se zakořenit a těžit z nového politického postavení.

Mezi původní fašisty patřili radikální váleční veteráni, nacionální syndikalisté a futurističtí intelektuálové. Mladí antiburžoazní nespokojenci, kteří usilovali o sociální změny a současně o národní důstojnost. Kolikrát jen jejich nacionalismus je odlišoval od socialistů a od radikálního křídla nové katolické strany. Mnozí také vskutku původně byli levičáci, stejně jako Mussolini.

Squadristo postrčilo sociální strukturu hnutí směrem k pravici. Nyní se přidávali i synové latifundistů a kriminální živly. Fašismus si však neustále udržoval kvalitu mladistvosti. I v nové podobě zůstával vyjádřením generační revolty vůči starým.¹²⁴

6.6 Italská vláda, konstituční režim a katolicismus

V roce 1919 Mussolini, přesvědčený ateista, hlásal nezbytnost konfiskace veškerého majetku patřícího církevním kongregacím a správu všech diecézních důchodů. Ve svém projevu v poslanecké sněmovně z června 1921 však prohlásil, že katolicismus prezentuje románské a imperiální tradice Říma. A zároveň vyzýval po urovnání neshod s Vatikánem.

Ohledně monarchie roku 1919 prohlašoval, že současný italský režim selhal. O rok později zeslabil své původní horlení a dospěl k pozici toho, že vítá každý konstituční režim, který nejlépe poslouží morálním a hmotným zájmům národa. Navíc v proslovu z 20. září 1922 veřejně popírá, že by jakkoli usiloval o zpochybnění monarchie, tedy panující savojské dynastie.¹²⁵

Italská vláda na přímé střetnutí s fašisty nebyla připravena. Od února 1922 sotva disponovala nějakou skutečnou výkonnou mocí. Značnou většinu v parlamentu v prvních poválečných volbách v listopadu 1919 získala levice. Tato levicová většina byla ovšem rozštěpena na dvě nesmiřitelné části. Nedokázali spolu vládnout. Marxistická Partito Socialista Italiano (PSI) obsadila

---

¹²⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 74-75.

¹²⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 75.

přibližně třetinu křesel. Mnoho z těchto italských socialistů, tzv. maximalistů bylo uchváčeno úspěchem bolševiků v Rusku. Další třetina křesel v italském parlamentu patřila poslancům nové katolické strany Partito Popolare Italiano (PPI). Katolíci a ti co byli pro zásadní změny v italském systému pozemkového vlastnictví a třídních vztahů, byli zároveň vášnivými odpůrci ateistických marxistů. Mezi těmito dvěma seskupeními nemohlo vzniknout žádné spojení, přestože mohli být základem pokrokové většiny.¹²⁶

Po roce 1919 se tak, za nepřítomnosti jiných přijatelných alternativ, snažila nesourodá koalice vládnout bez podpory spolehlivé většiny.¹²⁷

6.7 Volby květen 1921 - Giolittiho koalice s Mussolinim

Fašisté získali bezvýhradní kontrolu nad zemědělskými územími severovýchodní Itálie. Roku 1921 se to stalo natolik závažným, že politici na vládní úrovni to již nemohli dále pomíjet. Navíc premiér Giolitti pro nové parlamentní volby v květnu 1921 byl ochoten se chopit jakékoliv možnosti, která by snížila vysoké procento hlasů, jež v listopadu 1919 získali socialisté a popolari. A tak do své předvolební koalice krom liberálů a nacionalistů pozval i Mussoliniho fašisty.

Ministerský předseda Giolitti zvolil řešení spočívající v přidání fašistů na svoji kandidátku (tzv. Národního bloku) pro květnové volby roku 1921. Stalo se to tak prvním opatřením italského vedení státu, kterým chtělo využít fašistickou energii a početnost pro své vlastní přežití. Doufalo se, že vidina úřední moci dokáže přetvořit fašisty do normálu. Itálie tehdy žila způsobem, jenž měl k normálnosti značně daleko.¹²⁸

Díky této úmluvě Giolittiho koalice se do italského parlamentu včetně Mussoliniho dostalo 35 kandidátů za PNF. Moc velký počet to nebyl, ale stačilo to. Starý, centristický založený politik Giovanni Giolitti, tak dodal Mussolinimu

---

¹²⁶ PROCACCI, G., pozn. 89, s. 336-338.

¹²⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 104.

¹²⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 104-105.

zdání legitimity. Centristicko-nacionalistická koalice vytáhla k boji proti socialistům a populáři. 35 parlamentních křesel, které Mussolini obsadil svými straníky, si vynutilo vážnost.

Mnoho současníků si ovšem myslelo, že Mussoliniho hnutí je nesourodé a vnitřně protikladné a tedy v politice nevydrží. To že se konzervativci odhodlali připustit k sobě neomaleného fašistu k nejvyšším státním postům, aby jim z toho plynuly výhody, mysleli si ovšem, že otěže vlády budou mít v rukou sami. Přeci žádnou evropskou vládu dosud nevedl nevzdělanec z nižší třídy, bez zkušenosti v diplomatických službách a státní správě. Především se spoléhalo na to, že politicky nezkušený italský buřič a bývalý socialista, si nebude vůbec vědět rady se svým úřadem premiéra. Bez přispění vzdělaných a zkušených konzervativců nebude schopen vládnout.¹²⁹

Mussolini se, ale stal významnou součástí italské antisocialistické koalice na celostátní úrovni. Nastal tak jeho zásadní krok k získání ústřední moci v Itálii. Cesta k nastolení fašistického režimu se uvolnila důsledkem rozhodnutí vlivných jedinců. Což je podstatný předpoklad úspěchu fašismu. Prostřednictvím odhodlání a ochoty podělit se o moc s fašisty.¹³⁰

6.8 Benito Mussolini přizván do vlády

Mussolini se mezitím potichu dostával k politickým jednáním. Snaha rozptýlit krizi se linula ze všech stran. Transformace se měla uskutečnit prostřednictvím svěřením ministerského křesla, v kabinetu liberálně-konzervativní koalice, samotnému Mussolinimu.

Starý a významný politik Giolitti, jenž se všeobecně považoval za nejpříjemnějšího zachránce, (on dal v roce 1920 násilím odstranit D'Annunzia a v roce 1921 připojil Mussoliniho na svou kandidátku) s převzetím premiérského úřadu nespěchal. Navíc Mussolini se sám na setkáních s jeho zástupci nijak konkrétně k ničemu nevyjadřoval. Pravicové stanovisko v této

---

¹²⁹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 102, 123.

¹³⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 76, 102.

situaci zastával pouze nacionalista a bývalý premiér Antonio Salandra. I ten nabídl Mussoliniho straně křesla v budoucím kabinetu.

V tomto okamžiku začala mobilizace squadristů. Jednání uvízla na mrtvém bodě pro vzájemnou rivalitu zúčastněných. Znásobeno váhavostí samotného Mussoliniho i ostatních stran zda jej přizvat či ne do vlády.

Skoro polovina socialistických poslanců pod vedením Filippa Turatiho nakonec 28. července projevila souhlas s podporou centristické vlády bez Benita Mussoliniho. Otázka je zda by bylo možno takový kabinet vůbec sestavit.¹³¹

6.9 Kongres Neapol - směr Řím

Každoroční fašistický kongres konaný 24. října v Neapoli se stal prvním výpadem na jih. Mussolini vydal rozkaz čenokošiláčům k zmocnění veřejných budov a soustředění se na třech místech nedaleko Říma.

Následný „pochod“ vedli čtyři vojenští předáci. Stali se ztělesněním fašistické rozmanitosti. Byl mezi nimi Italo Balbo, válečný veterán a velitel squadristů z Ferrary, pak generál Emilio De Bono a bývalý syndikalista Michele Bianchi, který v roce 1915 v Miláně zakládal intervencionistickou fascio. Čtvrtým byl Cesare Maria De Vecchi, monarchistický vůdce piemontských fašistů.¹³²

Samotný Mussolini opatrně vyčkával v redakci svých milánských novin. Strategické místo, odkud bylo nedaleko do Švýcarska, kam se mohl uchýlit při nezdařené akci. 27. října se squadristi zmocnili pošt a nádraží v řadě severoitalských měst. Na větší odpor nenarazili.¹³³

Asi devět tisíc černokošiláčů, jimž se podařilo vyhnout kontrolním stanovištím, a pěšky postupovali dále, se objevili ráno 28. října před branami

---

¹³¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 105.

¹³² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 104-106.

¹³³ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 132-140.

Říma. Měli podobu dosti nesourodé tlupy k tomu chabě vyzbrojeni, na sobě po domácku vyrobené uniformy a trpěli nedostatkem jídla a stáli tu v dešti.¹³⁴

6.10 Pád vlády

Vláda Giolittiho společníka Ivanoe Bonomiho neprošla v únoru 1922 hlasováním o důvěře. Tři týdny trvalo politikům levého středu, než našli náhradu. Postu premiéra se neochotně chopil bezvýznamný Giolittiho náměstek Luigi Facta. Jeho vláda ztratila většinovou podporu 19. července. Nastala krizová situace, v které Factovy pravomoce se omezili na funkci prozatímní, úřednické vlády.¹³⁵

6.11 Příprava Říma proti fašistům

Premiér ovšem podnikl razantní protiopatření. S královým souhlasem dal Facta posílit posádku v Římě. Přesunul tak pět spolehlivých praporů horských myslivců. Poté vydal rozkaz policii a správě železnic, aby vlaky s fašisty byly zadrženy na pěti kontrolních stanovištích. Zahájil přípravy na zavedení stanného práva.¹³⁶

Nouzová opatření premiéra Facty, říjnový pochod fašistů takřka odvrátila. Čtyři stovky policistů dokázaly zadržet vlaky s dvaceti tisíci černokošiláči.¹³⁷

6.12 Král Viktor Emanuel III.

Král Viktor Emanuel III. se v poslední chvíli zalekl a odmítl podepsat Factův dekret o vyhlášení stanného práva. Podlehl tak Mussolinimu blufování a nevyužil snadno dostupné vojenské síly, která by černokošiláče z Říma vyhnala. Zavrhl i Salandrův narychlo podaný návrh na vytvoření nové

---

¹³⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 104-106.

¹³⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 105.

¹³⁶ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 105.

¹³⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 106.

konzervativní vlády bez Mussoliniho. Místo toho nabídl panovník post ministerského předsedy přímo mladému fašistickému kariéristovi.

Král měl pouze dvě možnosti, buď vláda užije síly, aby rozehnala tisíce černokošiláčů, kteří se sjíždějí ze všech stran do Říma, což bylo spojeno s velkým rizikem masakru, po němž budou v Itálii následovat vnitřní rozbroje, nebo král dosadí Mussoliniho do čela vlády.

Vysvětlení pro výběr druhé volby je možno hledat v soukromém varování od vrchního velitele italské armády maršála Armanda Diaze nebo od jiného činitele vysokého důstojnictva. Zřejmě šlo o upozornění ve smyslu, pokud by vydal rozkaz k zabránění postupu černokošiláčů, mohlo by se stát, že armáda neuposlechne a začne se s nimi bratřit. Druhou teorií je obava krále, že pokud by se pokusil Mussoliniho zastavit silou, jeho bratranec vévoda z Aosty, který sympatizuje z fašisty, by se mohl pokusit získat trůn pro sebe s jejich podporou. Jsou to však jen domněnky nikde nedohledatelné.¹³⁸

Mussolini správně předpokládal, že se král vyhne nebezpečnému rozhodnutí a nevyužije armádu k ozbrojenému odporu proti černokošiláčům. Rozhodujícím faktorem tedy nebyla síla fašistů, ale neochota konzervativců užít vlastní síly proti nim. Tento „Pochod na Řím“ se tak stal obrovským podvodem, jenž od začátku funguje v představách veřejnosti jako Mussoliniho zásadní „uchopení moci“.¹³⁹

Král, tedy nakonec povolal Mussoliniho do čela vlády. Jakmile se Duce dostal k moci, stačilo mu postupně přetvořit demokratické instituce, podporující jeho první kroky, do takových totalitních forem, které mu zajišťovaly vládu, o níž se nemusel dělit.¹⁴⁰

---

¹³⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 104-108.

¹³⁹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 107.

¹⁴⁰ WOLTON, T., pozn. 7, s. 248.

6.13 Mussolini a „Pochod na Řím“

Jeden z nejpovedenějších propagandistických triků je mýtus Mussoliniho fašistů o dobytí moci jediným hrdinským činem. Dosud tomu mnoho lidí věří. Není to však pravda. Pochod na Řím je mylná představa o zmocnění vrcholných pozic ve státní správě jedním aktem.¹⁴¹

Mussolini přijel z Milána do Říma ráno 30. října, ne v čele svých černokošiláčů, ale železničním spacím vozem. U krále se objevil poněkud nevhodně oblečen v žaketu a v černé košili. Výstroj vypovídala o jeho nejednoznačném postavení. Zčásti zákonný uchazeč o funkci premiéra, částečně vůdce bandy povstalců.¹⁴²

Druhý den, po Mussoliniho příjezdu, kdy již zastával funkci premiéra, se asi deseti tisícům černokošiláčů dostalo práva na uspořádání přehlídky v ulicích Říma. Vyprovokovali mnoho krvavých incidentů. Ještě téhož večera nechal nový premiér vyvézt nebezpečné bojůvkáře z města.

Později se Mussolini značně snažil o vznik mýtu, že se jeho černé oddíly chopily moci svou vlastní vůlí a silou. První výročí „dobytí Říma“ se konalo v roce 1923 a 28. říjen se stal státním svátkem. Tento den se stal rovněž dnem fašistického Nového roku. Díky tomu roku 1927 se zavedl nový kalendář. Pátý rok Fašistické éry nastal 28. října 1927. Při desátém výročí v říjnu 1932 se uspořádala celonárodní výstava nazvaná Mostra della Rivoluzione Fascista, jejím hlavním námětem byly hrdinské činy „mučedníků“ onoho pochodu.¹⁴³

6.14 Mussoliniho cesta k moci

Italská fašistická strana se zúčastnila jediných svobodných parlamentních voleb a to 15. května 1921. Získala 35 z 535 parlamentních křesel. Nadcházející volby z 6. dubna 1924, kdy již byly fašisti u moci, neprobíhaly standartním způsobem.

---

¹⁴¹ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 132-140.

¹⁴² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 103-106.

¹⁴³ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 107.

Benito Mussolini používal před získáním moci silových prostředků, aby stávající režim destabilizoval. Fašisté tak mohli hlásat, že zdolají období nepokojů a zmatků, které sami rozpoutávají. Nejprve znemožnili fungování státu, aby se pak mohli stát jedinou nesocialistickou silou, která pořádek znovu nastolí. Poté, co se stal premiérem, se znovu k násilným akcím vrátil, aby vládní mechanismy přeměnil na diktaturu.

Mussolini do funkce předsedy vlády byl povolán hlavou státu v rámci zákonného uplatnění oficiálních pravomocí státníků a na základě doporučení občanských a vojenských poradců. Jmenován v mimořádně krizových podmínkách, které fašisté spoluvytvářeli.

Pokud by se fašisté rozhodli k přímé akci, riskovali by, že se výhoda obrátí na stranu jejich nepřítele. Levice v meziválečné Evropě měla stále silný vliv na tovární dělnictvo a na chudší velkoměstské vrstvy.¹⁴⁴

7. Výkon moci Benita Mussoliniho

Mussoliniho vláda ustanovená 30. října 1922 měla na třech ministerských postech své fašisty a sedm ministrů bylo z jiných stran. Byli jim jeden liberál, jeden z nacionalistické strany, tři z demokratické strany, dva popolari tedy křesťanští demokraté a dva vojáci z povolání. Kromě toho tu byl ještě jeden nestraník filosof Giovanni Gentile. Personální obsazení ve vládě na klíčových ministerstev vnitra a zahraničních věcí měl Mussolini na počátku více moci než Hitler.¹⁴⁵

Mussolini ze své pozice brzy vykročil k jednoznačné diktatuře. Státní správa se ocitla plně v jeho rukou. Z premiérského postu, k němuž se dopracoval poloústavní cestou, zbudoval základnu neomezené osobní autority. Nastalo

---

¹⁴⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 113-116, 122.

¹⁴⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 125.

hlavní dějství fašistického vůdce prostřednictvím masivní ilegální činnosti. Spojenci byli stále důležití, ale teď bylo potřeba, aby se podvolili.¹⁴⁶

Mussoliniho revoluce, ke které mělo dojít, poté co dosáhl moci, byla však povolnější. Došlo k soupeření o převahu mezi třemi protagonisty: vůdcem, stranickými horlivci a konzervativním vedením státu. Mussoliniho režim měl daleko méně jednoznačné výsledky než nacistické Německo. Skoro dva roky se zdálo, že je Mussolini smířen s pravomocí řadového premiéra, jenž je zodpovědný parlamentu a vládne v koalici s nacionalisty, liberály a popolari. Jeho vláda prosazovala ve většině oblastí konvenčně konzervativní politiku.¹⁴⁷

Neustále tu však hrozila síla squadristů, kteří by se mohli Mussolinimu svými násilnostmi vymknout z kontroly. Mnozí černokošiláci si přáli „druhou revoluci“. Chtěli si po ní rozdělit všechny výhodné pozice a funkce pouze mezi sebou. Neuspokojení fašisté uspořádali 31. října 1922 pochod po Římě, který vyústil v násilnosti. Duce se ještě téže noci je podařilo vyhnat ven z města. Od této události, vždy když zneklidnění squadristi měli dojem, že Mussolini se svou „normalizační“ snahou snaží zacházet moc daleko, dávali mu o tom vědět podobným způsobem. Mussolini se je snažil příležitostně krotit, ale někdy mu pro změnu přicházeli se svými protesty vhod.¹⁴⁸

7.1 Acerbský volební zákon

Příkladná pomoc černokošiláčů Mussolinimu se vyskytla 23. července 1923, kdy dolní sněmovna jednala o acerbském volebním zákonu. Tehdy černokošiláci drželi stráž před budovou sněmovny. Mussolini na jednání pohrozil, že udělí „revoluci“ volný průběh, pokud nebude zákon přijat. A tak Italský senát zákon 18. listopadu 1923 schválil.

Na základě tohoto zákona příslušely dvě třetiny parlamentních křesel největší straně, pokud ve volbách obdrží více než 25 procent hlasů. Zbylou

---

¹⁴⁶ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 141-150.

¹⁴⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 126-129.

¹⁴⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 129

třetinu mandátů si pak ostatní strany rozdělí stejnou měrou. Zajišťovací volby se konaly 6. dubna 1924 s nátlakem fašistů na voliče.

„Nacionální sestava“ složená z fašistů a nacionalistických stran získala 64,9 procent hlasů, tedy obsadila 374 mandátů. Od této chvíle měl Mussolini v rukou způsobilý parlament se zdáním legitimity. Přesto se fašistům nepodařilo získat většinu v Piemontu, Ligurii, Lombardii a Venetu.¹⁴⁹

7.2 Vražda Matteottiho

Giacom Matteotti, známý řečník a tajemník reformního křídla Italské socialistické strany, předstoupil 30. května 1924 před sněmovnu s podrobným výčtem korupce a ilegálních činů, kterých se fašisté dopustili v nedávných parlamentních volbách. Deset dní poté jej přepadli na jedné římské ulici a vtáhli ho do připraveného auta. Tělo se našlo o pár týdnů později.¹⁵⁰

Na základě výpovědí očitých svědků se podařilo automobil vystopovat a ukázalo se, že vraždu spáchali blízcí Mussoliniho spolupracovníci. Neví se však, zda Mussolini osobně dal k činu pokyn, nebo se jednalo o iniciativu jeho podřízených. Bylo ovšem zřejmé, že Mussolini za zabití nese zodpovědnost.

Pro většinu Italů byla tato vražda šokem a významní konzervativci, kteří do té doby Mussoliniho podporovali, nyní volali po nové vládě čistých rukou.¹⁵¹

Rozruch kolem Matteottiho vraždy skýtal králi a konzervativnímu vedení státu tu nejlepší možnost k odstranění Mussoliniho z úřadu ministerského předsedy. Ale radši se rozhodli, že ve svých pochybnostech o Mussolinim nebudou vyvíjet takový tlak, jenž by nutně vedl k jeho odstranění. Báli se obnovení chaosu či vlády levice.

Nastala několikaměsíční patová situace. Mussoliniho konzervativní spojenci nervózně přešlapovali na místě a opozice se omezila na sebeobraně odmítání parlamentní činnosti. Fašističtí společníci nakonec přiměli

---

¹⁴⁹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 129.

¹⁵⁰ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 160-168.

¹⁵¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 128-130.

Mussoliniho jednat. 31. prosince 1924 předstoupilo před Mussoliniho třiatřicet konzulů fašistické milice. Dali mu ultimátum, že začnou jednat bez něho, pokud opozici nerozdrtí.¹⁵²

Mussolini si tak uvědomil, že jeho protivníci váhají, a zároveň se děsil vzpoury svých rasů. Rozhodl se tak k ráznému činu. 3. ledna 1925 prostřednictvím agresivního projevu přijal „plnou politickou, morální a historickou odpovědnost za vše, co se přihodilo“. K tomu přislíbil energická opatření. Mobilizované oddíly fašistické milice se již pustily do díla. Nastal přímý útok na opozici, zavírali se jejich redakce novin, rušili se jejich organizace a jejich představitelé byli hromadně zatýkáni.

Po další dva roky se uskutečnilo několik pokusů o atentát na Mussoliniho. Fašisty ovládaný italský parlament vydal řadu zákonů „na obranu státu“. Zesílila se moc státního vedení. Umožnila se výměna volených starostů za jmenované úředníky, na tisk a rozhlasové vysílání se uvalila cenzura, znovuzavedl se trest smrti, byl dán fašistickým odborům monopol na reprezentaci dělnictva a byly rozpuštěny všechny politické strany kromě PNF.¹⁵³

7.3 Dovršení diktatury

Začátkem roku 1927 se v Itálii dobudoval systém jedné strany a byla zřízena diktatura. Konzervativci vesměs tomuto vnitřnímu státnímu převratu byli nakloněni, neboť alternativou k němu zřejmě byla buď trvale patová situace, nebo nutnost připustit levici do vlády.¹⁵⁴

Na Mussoliniho mocenských vítězstvích nebylo nic nevyhnutelného.

7.4 Povaha fašistické vlády

Itálie smíšená povaha fašistické vlády, takový podvojný stát s dynamickou beztvarostí. Fašističtí propagandisté si přáli vnutit všem dojem

---

¹⁵² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 128-132.

¹⁵³ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 128-132.

¹⁵⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 128-132.

vůdce jako samojediného v jeho jedinečném postavení. Měli v tom mimořádný úspěch, obraz monolitické síly fungoval. Později se tento obraz umocnil díky respektu spojenců vzhledem k Italské nezdolnosti a zánici během války. Do toho se přidala poválečná tvrzení italských příslušníků konzervativních elit, že byli spíše obětmi fašistů než jejich spojenci. Tato kompletní vidina zůstává v představách většiny lidí o fašistické vládě dodnes.¹⁵⁵

Fašistická diktatura však nikdy není monolitická ani statická. Žádný „Vůdce“ nevládne sám. Musí získat spolupráci či přinejmenším tichý souhlas rozhodujících vlivných činitelů (armáda, policie, justice, vyšší státní úředníci), státní moci, společenských a ekonomických sil. Jen tak odsunout stranou příslušníky konzervativní elity není možné. Na nich totiž závisí volná cesta k moci. Fašistický režim nebyl ideologicky čistý. Spočíval na jistém druhu úmluvy nebo spojenectví mezi fašistickou stranou a významnými konzervativními silami. Dualistická diktatura duceho a krále. Taková liberální vláda pod fašistickým vedením. Italský fašistický režim upadal směrem ke konzervativní autoritářské vládě. Itálie měla zřízení tradičních sil a radikálů z fašistické strany, mezi nimiž stál Mussolini.¹⁵⁶

Nelze se domnívat, že sotva vůdce dosáhne moci, dění končí a nastupuje pouze pompézní podívaná. Naopak, historie fašistických vlád jsou plné konfliktů a napětí, především v čase obsazování úřadů a volení dalších postupů.

Konzervativci směřují k opatrnějšímu tradičnímu autoritářství a respektu k majetku a společenské hierarchii. Fašisté zato běží kupředu k dynamické, rovnostářské a populistické diktatuře, kde je potřeba podřídit veškeré soukromé zájmy k nutnosti vzestupu národa.¹⁵⁷

Propaganda do svého centra poselství nekladla stranu, ale stát. Proč Mussolini podřizoval svou stranu státu, se však úplně přesně neví. Možná málo

---

¹⁵⁵ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 138-143.

¹⁵⁶ BRADÁČ, Z. *Před pochodem na Řím: evropský nacionalismus a vznik italského fašismu*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1973.

¹⁵⁷ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 141-143.

volnosti, průbojnosti nebo štěstí. Navíc král Viktor Emanuel III. po celou dobu Mussoliniho funkce, jej dosti zpomaloval a nakonec ho dal i v červenci 1943 sesadit.

Italský fašistický stát zahrnoval i výrazné složky svrchovanosti. Nahradil tradičně nezávislá centra moci, tedy odborové svazy, mládežnické spolky, profesní a výrobní sdružení svými organizacemi. Měl tajnou policii, kontroloval tisk, vlastnil africké kolonie, ve kterých mohli vůdcové strany jako Italo Balbo vládnout nad životem a smrtí místních obyvatel. Zapojení do války na konci 30. let 20. století italskou suverénní zemi dále posílilo.¹⁵⁸

Již zmiňované „ostrůvky nezávislosti“ jimiž jsou občané přežívající v rámci diktatury odděleně od tohoto režimu. Nejvýznamnějším takovým ostrůvkem byla v Itálii katolická církev. Režim se jen krátce roku 1931 pokoušel zasahovat do církevních mládežnických hnutí a škol, bitvu však prohrál. K plné spolupráci se podařilo přimět pouze odborové svazy, politické strany a media. Studentské kluby (Gruppi Universitaria Fascista) byly svými členy tiše „přivlastněny“ pro jejich vlastní mimo fašistické nebo dokonce antifašistické akce.¹⁵⁹

Přetrvávající tlak uvnitř režimu prostřednictvím čtyř prvků, jimiž jsou fašistický vůdce, jeho strana (militantní členové, dožadující se výhodných kšeftů, expanzionistických dobrodružství a plnění některých původních bodů radikálního programu), státní aparát a občanská společnost (držitelé společenské, hospodářské, politické a kulturní moci). Toto čtyř směrné napětí vtisklo režimu jeho osobitou směsicí horečnaté aktivity a beztvorosti. Ani jeden ze zúčastněných nemohl úplně zničit ty ostatní v obavě před narušením rovnováhy sil.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ NOLTE, E., pozn. 103, s. 205-300.

¹⁵⁹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 144-146.

¹⁶⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 146-148.

Fašistická strana v Itálii zpočátku duplikovala všechny úrovně státních orgánů. Jakmile však Mussolini upevnil moc, prohlásil revoluci za ukončenou a stát postavil nad stranu. Nepřál si nějaké komandování ze strany svých rasů.

Italská Partito Nazionale Fascista (PNF) ve snaze zfašizovat veškeré obyvatelstvo otevřela své řady roku 1933. Později se členství ve straně stalo podmínkou pro získání práce ve státní službě. Mussolini doufal, že členství ve straně vyžene z Italů tu jejich pověstnou ležérnost, kterou tak nesnášel. Došlo ovšem k opaku. Členství se stalo pouhým, výhodným kariéřním krokem pro potřeby rodiny.¹⁶¹

Vláda „polykracie“, čili vláda rozmanitých, relativně autonomních center moci, mezi nimiž panuje nekonečné soupeření a napětí. V polykracii „princip vůdcovství“ stupňovitě klesá napříč společenskou a politickou pyramidou a vytváří veliké množství malých vůdců typu Führer a Duce ve válečném stavu všech proti všem.¹⁶²

Mussolini nebyl osamoceně vládnoucí všemocný vůdce. Měl nepostradatelnou roli v úloze vytyčování cílů a odstraňování omezení a odměňování horlivých spolupracovníků. Mussolini nedosáhl takového rozmachu jako Hitler, proto je jeho režim považován za méně totalitní.

Mussolini svým stranickým lidem nevěřil, a tak se je snažil podřídit všemocnému státu. Současně byl okolnostmi nucen sdílet své výsadní postavení s králem a usmiřovat si katolickou církev. Církev v Itálii mnohem mocnější než v Německu.

Fašistická propaganda zosobňuje vůli národa. Mussoliniho radikalizace versus normalizace. Neměl to jednoduché se svými lidmi. Různě laboroval na všech úrovních, zajišťování spojení, předpoklad k moci, změny ve volebních slibech.¹⁶³

---

¹⁶¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 146-148.

¹⁶² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 149.

¹⁶³ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 150-158.

Konal se teror výběrový s převládajícím společenským souhlasem. Násilí italských fašistů bylo namířeno proti nepřátelům národa, tedy socialistům a jihoslovanským či africkým národům, jež stály v italské cestě k hegemonii v oblasti Středomoří. Podoba uplatňování represí ve fašistické Itálii byla pravým opakem nacistického Německa. Mussolini sice při získávání moci ztratil více krve než Hitler, ale pak jeho diktatura byla relativně umírněná.

Hlavní podoba trestu za politický nesouhlas byl nucený pobyt v odlehlých vsích na hornatém jihu. Nebezpeční odpůrci režimu se uvězňovali v táborech nebo ostrovech na moři. Mezi lety 1926-1940 režim odsoudil k smrti jen devět protivníků.

Šokující se stala až bezohlednost italských koloniálních výbojů. Mussolini v bojích proti Libyjcům a Etiopanům užil smrtelně jedovatý plyn, což Hitler takto neučinil.¹⁶⁴

Mussolini se těšil široké podpoře od roku 1929 do svého vítězství v Etiopii v roce 1936.

7.5 Lateránské smlouvy

Zařeknutý ateista Mussolini změnil pohled na církve již roku 1925, kdy se podrobil opožděnému církevnímu sňatku se svou dlouholetou družkou Rachele Guidiovou a nechal své děti pokřtít.

Lateránské smlouvy uzavřel Mussolini s papežem Piusem XI. v únoru 1929. Šlo o vzájemné uznání a o zaplacení odškodného za anexi papežského území roku 1870. Ukončil se tak značný konflikt mezi Italským státem a Vatikánem. Italský stát uznal římský katolicismus jako náboženství většiny Italů.¹⁶⁵

Úmluva navíc zakazovala katolíkům v Itálii jakoukoliv politickou činnost. V dlouhodobém měřítku to bylo pro církve velmi výhodné. Papež Pius XI. neměl příliš zálibu v katolických politických stranách. Upřednostňoval

---

¹⁶⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 159.

¹⁶⁵ PROCACCI, G., pozn. 89, s. 342.

podporu škol a Katolickou akci, tedy síť mládežnických a dělnických spolků, které měly společnost přeměnit zevnitř.¹⁶⁶

Na „oplátku“ pomohla církev fašistickým kandidátům do parlamentu ve volbách 24. března 1929. Prostřednictvím výslovné podpory církve získali 98 procent hlasů. Spíš než volby to byl takový plebiscit. Občané mohli hlasovat jenom ano či ne ohledně celé kandidátky. Přesto se zúčastnilo 89,63 procent oprávněných voličů. Pouze dvě procenta hlasovali proti.

Z dlouhodobého stanoviska zaplatil fašismus za tuto pomoc při vytváření konsensu vysokou cenu. Katolický život a kultura vytrvale šla dál a po roce 1945 se stala základnou křesťansko-demokratické Itálii.¹⁶⁷

7.6 Mussoliniho „normalizace“

Benito Mussolini ve funkci premiéra měl sklon k stabilitě a normalizaci. S věkem tato dispozice narůstala, navíc k tomu měl osobní sklony a tlak okolností mu nedal na vybranou. Na úkor strany posiloval normativní stát. Měl radši profesionální státní úředníky než nějakého stranického fanatika. Italský fašismus se tímto výrazně odlišoval od nacistické praxe.¹⁶⁸

Mussolini byl plně oddán tvrdé vládní dřině. Odmítal své pravomoci na kohokoli delegovat. Neustále své schopné spolupracovníky podezříval. Tento styl vládnutí vedl spíše k nehybnosti než k radikalizaci.¹⁶⁹

Mussolini přesto velmi kolísal mezi normalizací a radikalizací. Přeci všechno žene kupředu samotný vůdce. Vůdcovy záměry samy o sobě příliš neznamenají, pokud nejsou policejní důstojníci, vojenští velitelé, soudci a státní zaměstnanci ochotni poslouchat jeho příkazy.¹⁷⁰

Charismatický vůdce složil dalekosáhlé a dramatické sliby, které nešly plně naplnit ke spokojenosti všech. Dojem dynamické energičnosti

---

¹⁶⁶ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 160-162, 178.

¹⁶⁷ NOLTE, E., pozn. 103, s. 344.

¹⁶⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 176.

¹⁶⁹ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 213.

¹⁷⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 173-178.

a permanentní revoluce k dosáhnutí slibů. Nemohl vyváznout obrazu, který o sobě vytvářel, obrazu aktivistického hrdiny. Jeho projev nadále zůstával zabarven revolučními symboly. Nemohl úplně ignorovat touhu svých následovníků po naplnění původních cílů. Navíc veřejnost očekávala významné činy, k nimž sám původně vyzýval.¹⁷¹

7.7 Radikalizace

Jádrem fašistické radikalizace se staly válečné expanze. V Itálii nejnepříjemněji viditelné v porobení východní Afriky.

Kromě vůdcových činů či slov fašistické režimy připouštěly i radikalizaci ze zdola. Strana a její bojovníci se staly sami hybnou silou. Žádný režim nebyl skutečně fašistický bez lidového hnutí. Hrály zásadní roli nejen v pomoci k uchopení moci, ale obecně ve veřejném životě. Strana pro vůdce byla však rizikem, tito bojovníci utržili v bojích o moc hodně šrámů a prahli po okamžité odměně (pracovní příležitosti, moc, peníze).¹⁷²

Raná fašistická hnutí vyrůstala ze vzrušení z násilí zvýrazněné první světovou válkou. Vedení války se pak stalo nezbytným pro udržení soudržnosti, disciplíny a výbušné energie fašistických režimů. Válkou k dobytí životního prostoru a k zocelení obyvatelstva. Povaha národa musí být zformována bojem. Jedině válka je zdrojem pokroku lidstva.¹⁷³

Klesající spirála dalších radikalizačních dobrodružství vedla ke konci fašistické vlády Benita Mussoliniho. Četné výboje v Africe, následná „kulturní revoluce“ let 1936-38, 1936-39 účast v občanské válce ve Španělsku, vstup do evropské války roku 1940 a závěrečná loutková republika Saló pod nacistickou nadvládou v letech 1943-45. Konaly se „velkolepé“ vojenské pohromy Itálii.¹⁷⁴

Válkou se kruh fašistických režimů otevíral a uzavíral.

---

¹⁷¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 173-178.

¹⁷² PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 180-190.

¹⁷³ MILLER, D., pozn. 58, s. 109-111.

¹⁷⁴ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 178-181.

7.8 Etiopie 1935-1936

Duceho přípravy na invazi do Etiopie v letech 1933-1934 se staly osudným rozhodnutím, které jej neodvolatelně připoutalo k Hitlerovi a znepřátelilo mu Británii a Francii. Postup tímto směrem vzešel z potřeby oživit fašistický dynamismus. Chtěl splnit tradiční nacionalistický imperiální sen a touhu po odplatě za porážku Itálie v roce 1896 v Adwě. Navíc počátkem 30. let prožíval italský fašistický režim krizi identity. U moci byl již deset let.¹⁷⁵

Africká tažení se nesla v duchu obrovské brutality. Mussolini stejně jako Hitler zde využíval koncentračních táborů a etnických čistek. Dokonce neváhal použít otravný plyn.

9. května 1936 prohlásil krále Viktora Emanuela III. císařem Etiopie. Z balkónu svého úřadu na Palazzo Venezia v Římě Mussolini vedl triumfální dialog s nadšeným davem.¹⁷⁶

7.9 Spojenectví s Hitlerem

18. března 1940 se konala schůzka Benita Mussoliniho a Adolfa Hitlera. Společně se smluvili na spojenectví proti Francii a Velké Británii.¹⁷⁷ Aliance s Hitlerem, jehož Německo se v červnu 1940 ocitlo na „prahu konečného vítězství“, bylo pro Mussoliniho velmi důležité. Pospíšil si tak navzdory bídnému stavu svých ozbrojených sil do války s Francií.¹⁷⁸

Vstupu Itálie do druhé světové války předcházel roku 1937 pakt proti kominterně podepsaný Itálií, Německem a Japonskem. Následně i ocelový pakt roku 1939 smluvený s Německem.¹⁷⁹

---

¹⁷⁵ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 246-254.

¹⁷⁶ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 178-181, 191, 303.

¹⁷⁷ WOLTON, T., pozn. 7, s. 25-29.

¹⁷⁸ HOUSKA, O., HELAN, P. *Benito Mussolini*. In: Historický magazín [online]. 24. 11. 2007 [vid. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/207452801280043>

¹⁷⁹ HOUSKA, O., HELAN, P. *Benito Mussolini*. In: Historický magazín [online]. 24. 11. 2007 [vid. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/207452801280043>

Mussoliniho fašistická Itálie vstoupila do války proti Francii roku 1940 a vyhlásila jí i Velké Británii. Přičemž uskutečnila neúspěšný útok na Řecko a Albánii. Navíc již roku 1941 vedl italský sbor válku proti SSSR a vyhlásil jí USA.

Mussoliniho útoky na Albánii a Řecko na podzim roku 1940 byly nezbytné z důvodu prestiže a udržení zdání, že vede svou vlastní válku.¹⁸⁰

Účast Itálie ve druhé světové válce po boku Adolfa Hitlera se změnila v katastrofu. Část státní moci – vyšší důstojníci, královi poradci, někteří disidentští fašisté – se chtěli Mussoliniho zbavit a uzavřít se spojenci samostatnou mírovou smlouvu. Spojenci se 10. července 1943 vylodili na Sicílii. Fašistická Velká rada odhlasovala rezoluci o plném obnovení královské moci. Stalo se tak v ranních hodinách 25. července. Odpoledne téhož dne propustil král Viktor Emanuel pokořeného duceho z úřadu a nechal jej uvěznit.¹⁸¹

Rok 1943 se již nesl ve znamení totálního pádu. U Stalingradu byl zničen italský sbor. Konaly se masové dělnické stávkové v Turíně a v Miláně. Nastala kapitulace italských vojsk v Africe. A sám Mussolini byl zbaven moci.¹⁸²

Italská vláda kapitulovala a vyhlásila válku Německu. Díky tomu, že Itálie během války změnila tábor si tak plně udržela nezávislost v roce 1945.¹⁸³

7.9.1 Rasové zákony¹⁸⁴

Diskriminační zákoník namířený proti Židům byl napodobením k nacistickým rasovým zákonům. Mínil se, že tak Mussolini učinil v období angažovanosti italské zahraniční politiky v Ose k radosti Hitlera. V červenci 1938 se objevil „Manifest fašistického rasismu“. Říjnové a listopadové zákony

---

¹⁸⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 182.

¹⁸¹ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 194. NOLTE, E., pozn. 103, s. 305.

¹⁸² HOUSKA, O., HELAN, P. *Benito Mussolini*. In: Historický magazín [online]. 24. 11. 2007 [vid. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/207452801280043>

¹⁸³ MILZA, P., pozn. 42, s. 30-36.

¹⁸⁴ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 283-291. PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 192-193.

zakazovaly mezirasová manželství v souladu s nacistickými norimberskými zákony a Židé se vyřazovali ze státní služby a učitelství.

Každý dvanáctý univerzitní profesor musel opustit svůj post. Nositel Nobelovy ceny, fyzik Enrico Fermi, sám nebyl Žid, ale radši dobrovolně odešel do Spojených států, poté co v Itálii přišel o mnoho svých kolegů z výzkumu. Itálie navíc měla malé a starodávné židovské komunity dobře integrované. Antisemitismus tu nebyl nikomu vlastní.

Itálie přesto měla podhoubí, na kterém se mohl antisemitismus přichytit. Tím byla politika rasové diskriminace přijímaná Itálií v koloniích. Symbolem tohoto se stala Libye a posléze Etiopie. Konalo se tu odloučení nomádů od jejich zvířat a od potravy a vody.¹⁸⁵

K tomu se přidala nejednoznačnost katolického postoje k Židům. Židé jako „bohovražděný národ“, který zabil Krista. Církevní publikace skandálně dlouhou dobu plny výrazů těch nejhrubších forem antisemitismu, včetně potvrzení starodávné legendy o rituálně vraždících Židech.

Němci Židy z Itálie začali deportovat roku 1943. Málo Italů v tomto přesunu pomáhalo.

7.10 Italská sociální republika Saló 1943-1945

Konec Mussoliniho éry byl dalším případem radikalizace, která se územně omezila na severní Itálii. Stala se jím Italská sociální republika - loutka v rukou Němců.¹⁸⁶

12. září 1943 se uskutečnil zásah německého komanda vedeného kapitánem SS Ottou Skorzenym, Mussoliniho osvobodili ze zajetí z Gran Sasso, na východ od Říma. Hitler tak duceho znovu dosadil na post diktátora fašistické republiky. Ústředím se mu stalo městečko Saló na jezeře Garda, situované poblíž hlavní dopravní trasy vedoucí do Německa přes Brennerský průsmyk.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ NOLTE, E., pozn. 103, s. 307.

¹⁸⁶ NOLTE, E., pozn. 103, s. 314-320.

¹⁸⁷ RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 343-349.

Republika Saló byla osvobozena od nutnosti vyrovnat se s církví, králem a finančním a průmyslovým vedením Itálie. Navrátila se k radikálním podnětům raného fašismu. Saló Mussolini obklopil zbývajícími stranickými fanatiky a několika pronacistickými úředníky.¹⁸⁸

7.11 Poprava Mussoliniho - 1945

V dubnu 1945 se spojenecké armády přiblížily a několik málo zbývajících Mussoliniho stoupců se rozprchlo. Italští partyzáni Duceho našli 28. dubna. Ukrytého v německém vojenském nákladě, mířícím k západnímu břehu jezera Como. Zabili ho i s jeho mladou milenkou Clarou Petacciovou a několika dalšími význačnými fašisty. Rozhořčený dav zohavil duceho mrtvolu. Těla byla následně pověšena v jedné milánské benzínové stanici hlavou dolů.¹⁸⁹

Až roku 1957 se Mussoliniho pozůstatky navrátily jeho rodině. Pohřben ve své rodné vesnici Predappio, které je dnes cílem poutníků.¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 194.

¹⁸⁹ MILZA, P., pozn. 42, s. 8-10. HOUSKA, O., HELAN, P. *Benito Mussolini*. In: Historický magazín [online]. 24. 11. 2007 [vid. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/207452801280043>

¹⁹⁰ PAXTON, R. O., pozn. 1, s. 195. RIDLEY, J. G., pozn. 80, s. 361-367.

Závěr

Fašismus jako uskupení se formovalo v různých koutech Evropy nezávisle na sobě. Snažil se přetvořit svět politiky a zlikvidovat dosavadní dědictví politického myšlení.

Samotné slovo fašismus má italský původ. K tomu den vzniku též přísluší Itálii. Zemi, jež sám vůdce Benito Mussolini se považoval za definici fašismu. Vedl velkolepá prohlášení, která různě přetvářel podle situace. Jeho teatrálnost oslovovala davy. Činy slovům často neodpovídaly. Pro Mussoliniho fašismus to byla typická dvojznačnost.

Uskutečnila by se tato „velkolepost“ bez Mussoliniho? S velkou pravděpodobností ano. Takových „vůdců“ bylo v Itálii plno a též uměly postupovat velmi důkladně. Jejich akce v Popádí proti státu a levici za podpory obyčejných lidí, kteří si je sami přivolali na pomoc. Navíc postupně získávající souhlas a přispění tradiční elity a závěrem i vlády a hlavy státu.

Fašismus slavil úspěch především v ovládnutí druhých, tedy celých mas lidí. Povzbuzení davu prostřednictvím dějinného určení vedlo k účasti na velkolepém kolektivním činu. Občanům dodávali dojem krize a inscenovali ohromující ceremonie. Rituál zprostředkoval smyslový zážitek. Politika se tak přetvořila na estetiku. Pokrok lidstva byl spatřován ve válce a násilnostech.

Debaty privilegovaných se změnily na plebiscity jednoznačného ano či ne. Svoboda jednotlivce a jeho právo volit bylo likvidováno propagandou prostřednictvím levného tisku. Idea národa se stala prvořadou.

Práce se zabývá i určením totalitarismu, slova italského původu. Duce výrazem totalitní pojmenovával svůj režim. Mussoliniho zřízení bylo však spíše autoritativní, specificky ponechávající autonomii italské monarchii a katolické církvi.

Spojení Mussoliniho a Hitlera vedoucí ke vstupu Itálie do druhé světové války nebylo pro Duceho šťastnou volbou. Italská společnost vnímala toto sblížení s Německem negativně. Vstup do války byl Mussoliniho koncem.

Seznam použitých zdrojů

• monografie

BALÍK, S., KUBÁT, M. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. 2. přeprac. vyd. Praha: Dokořán, 2012. ISBN 978-80-7363-266-3.

BRADÁČ, Z. *Před pochodem na Řím: Evropský nacionalismus a vznik italského fašismu*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1973.

HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3.

HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1.

LOEWENSTEIN, B. *Civilizace a fašismus*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2003. ISBN 80-7285-022-9.

MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno: Jota, 1995. ISBN 80-85617-47-1.

MILZA, P. *Evropa v černých košilích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2005. ISBN 80-7312-044-5.

NOLTE, E. *Fašismus ve své epoše*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-107-4.

O'SULLIVAN, N. *Fašismus*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 80-7325-001-2.

PAXTON, R. O. *Anatomie fašismu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-811-2.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-152-2.

RIDLEY, J. G. *Mussolini*. 1. vyd. Praha: Themis, 2002. ISBN 80-7312-007-0.

ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-177-8.

WOLTON, T. *Rudohnědá – nemoc 20. století*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-513-6.

- **webové dokumenty**

HOUSKA, O., HELAN, P. Benito Mussolini. In: Historický magazín [online]. 24. 11. 2007 [vid. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/207452801280043>

JANDA, P. *Teorie totalitarismu ve fašistické Itálii*. [online]. [vid. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/student/janda08.pdf>